

SIAMO DI NUOVO INSIEME

de
Andi-Gabriel
Grosaru

**Ne aflăm în pragul unei noi
celebrări a Nașterii Domnului și al
unui Nou An. Asociația Italianilor
din România – RO.AS.IT. vă
dorește să puteți întâmpina aceste
sărbători de iarnă cu bucurie,
sănătate, liniște, belșug și incredere
că viitorul ne rezervă vremuri
pașnice și binecuvântate. Vă urăm
să aveți alături căldura familiei
și a oamenilor dragi pentru a vă
bucura de momentele de sărbătoare
și pentru a clădi împreună amintiri
frumoase. La mulți ani!**

**Siamo alle soglie di una nuova
celebrazione della Nascita del
Signore e dell'Anno Nuovo.
L'Associazione degli Italiani di
Romania – RO.AS.IT. vi augura
di poter accogliere queste festività
invernali con gioia, in buona
salute, serenità, abbondanza e
con la fiducia che il futuro ci offra
momenti pacifici e di benedizione.
Vi auguriamo di avere accanto
l'affetto della famiglia e dei vostri
cari, per gioire di queste feste e per
costruire bei ricordi insieme.
Tanti auguri!**

**CÂTEVA
GÂNDURI**

SIAMO DI NUOVO INSIEME

FONDATĂ ÎN 2007

NR. 123-124 · SERIE NOUĂ

OCTOMBRIE - DECEMBRIE

2023

I S S N 1 8 4 3 - 2 0 8 5

Revistă editată de
Asociația Italianilor din
România - RO.AS.IT.
cu sprijinul finanțier al
Guvernului României, prin
Departamentul pentru Relații
Interetnice

Membri fondatori

Mircea Grosaru

Ioana Grosaru

Director
Ioana Grosaru

Senior editor
Modesto Gino Ferrarini

Redactor-șef
Olivia Simion

Redactori
Clara Mitola
Mihaela Profiriu Mateescu
Antonio Rizzo

Design & producție
squaremedia.ro

Răspunderea pentru continutul
articolelor aparține exclusiv autorilor.

© 2023 Asociația Italianilor din România
- RO.AS.IT. © Nicio parte din această
publicație nu poate fi reprodusă sau
transmisă în niciun mod, sub nicio
formă, fără consimțământul scris al
detinătorilor de copyright.

Asociația Italianilor
din România - RO.AS.IT.
asociație cu statut de utilitate publică
Str. I.L. Caragiale nr. 24
020045 București
Tel.: +4 0372 772 459
Fax: +4 021 313 3064
secretariat@roasit.ro

www.roasit.ro

ACTUALITATE / ATTUALITÀ

- 04 Tabăra Interetnică de Tineret „Europolis” – 2023, un început promițător · Il Campo Interetnico della Gioventù «Europolis» – 2023, un inizio promettente
- 08 RO.AS.IT. și-a lansat la Târgu Mureș cea mai recentă apariție editorială · La RO.AS.IT. ha presentato a Târgu Mureş la più recente apparizione editoriali
- 11 O toamnă plină de manifestări culturale · Un autunno pieno di manifestazioni culturali

CULTURĂ / CULTURA

- 19 Presepele - o tradiție seculară · Il presepe - una tradizione secolare
- 21 Miracolul călătoriei (II) · Il miracolo del viaggio (II)
- 24 Un figlio dall'Italia. La storia sconosciuta di Alexandru Averescu e di sua moglie Clotilde (II) · Un fiu din Italia. Povestea necunoscută a lui Alexandru Averescu și a soției sale Clotilde (II)
- 28 O călătorie în Friuli · Un viaggio in Friuli
- 32 Dialoghi letterari. «La poesia è scesa in strada» anche quest'anno - FIPB 2023. Milo De Angelis a Bucarest · Dialoguri literare. „Poezia a ieșit în stradă” și în acest an - FIPB 2023. Milo De Angelis la București
- 36 Amintirile mele · I miei ricordi
- 41 Pietricică cu pietricică... se face mare mozaicul! · Pietrolina dopo pietrolina... nasce un grande mosaico!

foto: archivio - arhiva Idația Boșeag

SOCIETATE / SOCIETÀ

- 46 Tra parentesi. Via col vento, intorno al mondo · Între paranteze. Pe aripile vântului, în jurul lumii
- 48 Pagina școlii. Despre Italo Calvino și *Orășele invizibile* la „Dante” și „Neculce” · Pagine di scuola. Su Italo Calvino e *Le città invisibili* al «Dante» e al «Neculce»
- 49 Itinerario turistico. Bominaco e la «Cappella Sistina d'Abruzzo» · Itinerar turistic. Bominaco și „Capela Sixtină din Abruzzo”
- 51 Ricette. Il parrozzo abruzzese · Retete. *Parrozzo abruzzese*

foto: easiscavory.it

Tabăra Interetnică de Tineret Europolis - 2023, un început promițător

Anul acesta Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a reluat un proiect de tradiție: Tabăra Europolis. Dacă, în trecut, aceasta se adresa copiilor din comunitatea italiană sau elevilor participanți la concursul „Io parlo italiano”, de data aceasta, în premieră, proiectul a luat forma unei tabere pentru tineri, ce s-a desfășurat între 15 și 23 septembrie 2023, la Galați. Participanții au fost tineri din comunitatea italiană din România, dar și apartenenți ai altor minorități naționale, ce au răspuns invitației noastre: turci și romi. Proiectul a beneficiat de sprijinul financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României, având ca partener și Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați. Orașul Galați nu a fost ales întâmplător pentru acest proiect – el a fost mereu un punct de confluență între culturi, etnii și religii, datorită așezării sale la gurile Dunării, iar comunitatea italiană de aici a fost una dintre cele mai numeroase și puternice de pe teritoriul românesc.

Tabăra Interetnică de Tineret „Europolis – 2023” a cuprins un program atractiv și variat, axat pe o serie de workshop-uri, menite să ofere câteva informații de bază pe mai multe direcții tinerilor participanți. Astfel, workshop-ul de fotografie, susținut de domnul Bogdan Nistor, jurnalist și fotograf, actualmente responsabil la Departamentul de Comunicare, Promovare și Relații Publice al Universității „Dunărea de Jos” din Galați, a cuprins o parte teoretică și una interactivă în care s-au comentat punctual fotografile realizate de participanți. Workshop-ul de scris, propus de Antonio Rizzo, sociolog și scriitor, s-a concentrat pe organizarea corectă a gândului

Quest'anno l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha ripreso un progetto tradizionale: il Campo Europolis. Se in passato l'evento era rivolto ai bambini della comunità italiana o agli alunni partecipanti al concorso «Io parlo italiano», quest'anno, per la prima volta, il progetto si è trasformato in un campo giovanile, tenutosi tra il 15 e il 23 settembre 2023, a Galați. I partecipanti sono stati ragazzi appartenenti alla comunità italiana di Romania ma anche ad altre minoranze nazionali, che hanno risposto al nostro invito: turchi e rom. Il progetto ha beneficiato del sostegno finanziario del Dipartimento per le Relazioni Interetniche del Governo Romeno, ed ha avuto come partner l'Università «Dunărea de Jos» di Galați. La città di Galați non è stata scelta a caso per questo progetto – è sempre stata un punto di confluenza tra culture, etnie e religioni, grazie al suo ergersi sulle foci del Danubio, e la comunità italiana di qui è stata una delle più numerose e delle più importanti del territorio romeno.

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

Il campo Interetnico per la gioventù «Europolis – 2023» ha previsto un programma allietante e diversificato, basato su una serie di workshop atti a offrire informazioni di base in diversi ambiti ai giovani partecipanti. Così, il workshop di fotografia, tenuto da Bogdan Nistor, giornalista e fotografo, attualmente responsabile del Dipartimento di Comunicazione, Promozione e Pubbliche Relazioni dell'Università «Dunărea de Jos» di Galați, si è composto di una parte teorica e di una interattiva in cui sono state analizzate in modo puntuale le foto scattate dai partecipanti. Il workshop di scrittura, proposto da Antonio Rizzo, sociologo e scrittore, si è concentrato sulla

pentru a concepe un text scris, prin realizarea hărților mentale. S-au făcut exerciții colective care au născut dezbateri aprinse, s-a lucrat pe echipe și, în general, a fost un workshop foarte interesant și interactiv. Ultimul workshop, cel de desen, i-a provocat pe toți participanții să urmeze pașii descriși de Tudor Șerban, artist plastic și lector univ. dr. la Facultatea de Arte din cadrul Universității „Dunărea de Jos” din Galați, pentru a realiza liniile unui portret și ale unui peisaj. Domnul profesor i-a invitat apoi pe participanți la vernisajul unei expoziții de pictură a Uniunii Artiștilor Plastici din Galați.

Dincolo de workshop-urile care au constituit nucleul central al taberei, aceasta a mai inclus și alte activități, între care o întâlnire cu comunitatea italiană din Galați, în cadrul căreia participanții au ascultat un scurt istoric al prezenței italienilor în această zonă, scris de domnul Ionel Gheorghiu, prezentare făcută de soția sa, Doina Gheorghiu. Discuții interesante au continuat pe

corecta organizzazione del pensiero per concepire un testo scritto o un discorso, realizzando una mappa mentale. Sono stati svolti esercizi collettivi che hanno dato vita ad accesi dibattiti, si è lavorato in gruppo e, in generale, è stato un workshop molto interessante e interattivo. L'ultimo workshop, quello di disegno, ha sfidato tutti i partecipanti a seguire i passi descritti da Tudor Șerban, artista plastico e lettore presso la Facoltà di Arte dell'Università «Dunărea de Jos» di Galați, per realizzare le linee di un ritratto e di un paesaggio. Il docente ha poi invitato i partecipanti all'inaugurazione di una mostra di pittura dell'Unione degli Artisti Plastici di Galați.

Oltre ai workshop, che hanno costituito il nucleo principale del campo, sono state realizzate anche altre attività, tra cui un incontro con la comunità italiana di Galați, durante il quale i partecipanti hanno ascoltato un breve racconto sulla presenza degli italiani in quella zona, scritto da Ionel Gheorghiu e presentato da sua moglie,

subiecte legate de felul în care se păstrează și se duc mai departe tradițiile și obiceurile italiene în sănul comunității locale, interesul fiind atras de cele care privesc sărbătorile religioase, între care cea a *presepe*-lui de Crăciun. Din program nu au lipsit nici vizitele, la Muzeul de Istorie, Grădina Zoologică și Parcul de Aventuri, unde tinerii și-au testat limitele fizice pe traseele variate și provocatoare.

Serile din tabără au fost dedicate cunoașterii reciproce și au inclus jocuri de societate, vizionare de film și o seară de muzică, în care s-a cântat, s-a dansat și s-a făcut karaoke. Un Tânăr italian care

Doina Gheorghiu. Sono state portate avanti discussioni interessanti su argomenti legati al modo in cui siano conservate e tramandate le tradizioni e le abitudini degli italiani in seno alla comunità locale, soprattutto quelle legate alle festività religiose, come nel caso del presepe natalizio. I rappresentanti delle altre minoranze etniche, turca e rom, hanno ugualmente parlato di aspetti e tradizioni delle rispettive etnie. Il programma ha compreso anche alcune visite, al Museo di Storia, al Giardino Zoologico e al Parco Avventura, dove i ragazzi hanno testato i propri limiti fisici su percorsi diversi e competitivi.

interpretează la chitară clasică o temă din repertoriul turcesc, o Tânără romă care cântă o piesă italiană – adevărată expresie a interculturalității, a acceptării reciproce și a prieteniei care trece dincolo de bariere.

Tabăra s-a încheiat cu o expoziție colectivă la Universitatea „Dunărea de Jos”, intitulată „Galați – o istorie a diversității”, în care participanții au expus rezultatele muncii desfășurate de-a lungul zilelor petrecute împreună: fotografii, desene, texte scrise. În plus, pe un panou s-au expus fotografii de epocă ilustrând membri ai familiei Di Grandi, o exponentă importantă a comunității italiene din Greci și Galați. În cadrul serii festive de încheiere au luat cuvântul organizatorii proiectului, cei care au pus suflet și au muncit pentru materializarea acestei tabere de tineret, menite să răspundă obiectivului RO.AS.IT. de păstrare și transmitere mai

Le serate del campo sono state dedicate alla conoscenza reciproca e hanno incluso giochi di società, film e una serata di musica in cui si è suonato, ballato e cantato al karaoke. Un giovane italiano che esegue alla chitarra classica un tema del repertorio tradizionale turco, una giovane rom che canta un pezzo italiano – vera espressione d’interculturalità, di reciproca accettazione e di amicizia capace di superare ogni barriera.

Il campo si è concluso con una mostra collettiva presso l’Università «Dunărea de Jos», intitolata «Galați – una storia della diversità», in cui i partecipanti hanno esposto i risultati dei lavori svolti nei giorni passati insieme: fotografie, disegni, testi scritti. Inoltre, su un tabellone sono state esposte foto d’epoca con i membri della famiglia Di Grandi, importante esponente della comunità italiana di Greci e Galați. Durante la serata conclusiva hanno preso la parola gli organizzatori del progetto, che hanno messo il cuore e hanno lavorato per creare questo campo giovanile, atto a rispondere all’obiettivo RO.AS.IT. di conservare e trasmettere l’identità italiana ai giovani della

Il Campo Interetnico della Gioventù Europolis - 2023, un inizio promettente

departe a identității italiene în rândul tinerilor din comunitate: doamna președinte, Ioana Grosaru, doamna prof. Romana Drașovan, reprezentanta sucursalei din Galați și Olivia Simion, coordonatoarea tinerilor și activităților din tabără. A fost prilejul oportun pentru a prezenta activitățile desfășurate și produsele rezultate, pentru a trage concluziile, pentru înmânarea diplomelor, pentru cunoașterea altor minorități din Galați și pentru promisiunea de a continua în viitor. La final, Ștefan Lupu, Tânăr italian participant, a interpretat, spre încântarea publicului, piesa *Home*, de Andrew York, pentru că tabăra i-a evocat tocmai sentimentul de „acasă”.

Prin organizarea acestui proiect reușit, Asociația Italienilor din România – RO.AS.IT. s-a apropiat și mai mult de unul dintre obiectivele sale principale, acela de a conserva memoria comunității italiene istorice din țara noastră și de a-i transmite mai departe identitatea, către tinerii săi, motorul oricărei evoluții și dezvoltări, de care depinde supraviețuirea comunității. De aceea, continuarea sa în viitor este o necesitate.

comunită: la presidente Ioana Grosaru, la prof.ssa Romana Drașovean, rappresentante della succursale di Galați, e Olivia Simion, coordinatrice dei giovani e delle attività del campo. È stata un’occasione per presentare le attività svolte e i risultati raggiunti, per trarre conclusioni, consegnare diplomi, conoscere altre minoranze di Galați e per la promessa di continuare in futuro. Alla fine, Ștefan Lupu, giovane italiano partecipante al campo, ha interpretato per la delizia degli ospiti il brano *Home* di Andrew York, proprio perché il campo ha evocato in lui la sensazione di «sentirsi a casa».

Grazie all’organizzazione di questo progetto ben riuscito, l’Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. si è avvicinata ancora di più a uno dei suoi obiettivi principali, vale a dire conservare la memoria della comunità italiana storica del nostro paese e tramandarne l’eredità ai suoi giovani membri, motore di qualsiasi evoluzione e sviluppo, dai quali dipende la sopravvivenza della comunità. Per questo, il suo perdurare nel futuro è una necessità.

RO.AS.IT. și-a lansat la Târgu Mureș cea mai recentă apariție editorială

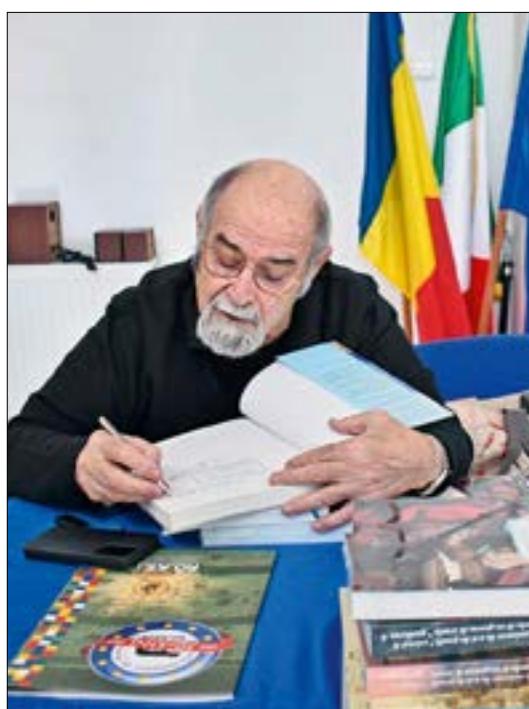
Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT. a fost, în data de 21 octombrie 2023, oaspetele Universității „Dimitrie Cantemir” din Târgu Mureș pentru a marca Săptămâna Limbii Italiene în Lume prin lansarea celui mai recent volum editat: *Caietul 6* din seria semnată de Antonio Rizzo, „Îmi amintesc de o zi de școală”. Datorită partenerilor generosi, Editura Hertzog și Universitatea „Dimitrie Cantemir”, manifestarea a fost una de succes, care a prilejuit începutul unei frumoase colaborări și întâlnirea cu publicul din Târgu Mureș. Lansarea de carte s-a desfășurat sub înaltul patronaj al Ambasadei Italiei la București.

În cadrul evenimentului a fost expusă și expoziția „De la emigrare la integrare” a asociației, care vorbește despre aspecte ale formării comunității italiene din România. De altfel, în cuvântul de deschidere, doamna președinte Ioana Grosaru a vorbit celor prezenți despre istoria acestei comunități, dar și a asociației, despre bogata activitate culturală și editorială pe care RO.AS.IT. o desfășoară de 30 de ani pentru păstrarea și promovarea identității italienilor din România: de la reconstituirea istoriei sale, la înființarea învățământului în limba maternă italiană, la publicarea de reviste și cărți și organizarea a numeroase evenimente culturale care să acopere fiecare fațetă a culturii italiene.

În discuția moderată de conf. univ. dr. Sorina Mihaela Bălan, au mai luat cuvântul și alți distinși participanți: domnul rector, Mircea Simionescu, care a transmis salutul Universității „Dimitrie Cantemir”, domnul Radu Iațcu de la Editura Hertzog, ce a facilitat întreaga manifestare, și domnul Nicolae Băciuț, director la Direcția de Cultură a Patrimoniului, județul Mureș, care a amintit legăturile istorice dintre spațiul italian și

L'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT., il 21 ottobre 2023, è stata ospite dell'Università «Dimitrie Cantemir» di Târgu Mureș in occasione della Settimana della Lingua Italiana nel Mondo, per presentare la sua più recente apparizione editoriale: il *Quaderno 6* della serie firmata da Antonio Rizzo, «Mi ricordo di un giorno di scuola». Grazie ai generosi partner, la Casa Editrice Hertzog e l'Università «Dimitrie Cantemir», la manifestazione è stata un successo e un'occasione per avviare una bella collaborazione e per incontrare il pubblico di Târgu Mureș. La presentazione del libro si è svolta sotto l'alto patrocinio dell'Ambasciata d'Italia a Bucarest.

Nell'ambito dell'evento è stata anche esposta la mostra dell'associazione, «Dall'emigrazione all'integrazione», che racconta la formazione della comunità italiana di Romania. D'altra parte,

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

La RO.AS.IT. ha presentato a Târgu Mureş la più recente apparizione editoriale

OTTOBRE-DICEMBRE

cel românesc, încheind cu un moment de poezie în limba română și italiană.

Volumul bilingv lansat la Târgu Mureş a fost *Gabriele D'Annunzio tra Poesia, Piacere, Audacia*, cea mai nouă adăugire în colecția „Îmi amintesc de o zi de școală” editată de RO.AS.IT., menită să aducă mai aproape de publicul român, dar nu numai, literatura, cultura și limba italiană, un proiect început cu mulți ani în urmă, în care RO.AS.IT. a crescut încă de la început. Despre volum au vorbit drd. Carmen Gabriela Popa de la Universitatea „Dimitrie Cantemir” din Târgu Mureş, dr. Olivia Simion, ce s-a ocupat de revizuirea lingvistică a textului, dar și însuși autorul, Antonio Rizzo, care i-a introdus pe cei prezenți în viață complexă și fascinantă a lui Gabriele D'Annunzio, un scriitor mai puțin cunoscut în România și destul de trecut cu vederea în Italia. Subiectul cărții, dar și abordarea lui interdisciplinară au stârnit interesul celor prezenți. Volumul se înscrie în același stil practicat de autor, care îmbină literatura cu istoria și geopolitica, prezintând personalitatea lui Gabriele D'Annunzio, opera sa literară, viața și acțiunile de război în contextul istoric în care acesta a trăit. Volumul este și o antologie, pentru că reunește exemple

nel suo discorso d'apertura, la presidente Ioana Grosaru ha spiegato ai presenti la storia di questa comunità e anche dell'associazione, della ricca attività culturale ed editoriale che la RO.AS.IT. ha svolto in questi 30 anni per conservare e promuovere l'identità degli italiani di Romania: dalla sua ricostituzione storica alla creazione di corsi scolastici in lingua materna italiana, alla pubblicazione di riviste e libri e all'organizzazione di numerosi eventi culturali che coprono ogni sfaccettatura della cultura italiana.

Nella discussione, moderata dalla dott.ssa Sorina Mihaela Bălan, hanno preso la parola anche gli altri distinti partecipanti: il rettore Mircea Simionescu, che ha trasmesso il saluto dell'Università «Dimitrie Cantemir», Radu Iațcu della Casa Editrice Hertzog, che ha favorito lo svolgimento dell'intera manifestazione, Nicolae Băciuț, responsabile della Direzione Beni Culturali, distretto Mureş, che ha ricordato le connessioni storiche tra lo spazio italiano e quello romeno, concludendo con un momento di poesia in lingua romena e italiana.

Il volume bilingue presentato a Târgu Mureş è stato *Gabriele D'Annunzio tra Poesia, Piacere, Audacia*, ultimo nella collezione «Mi ricordo di un giorno di scuola» pubblicata dalla RO.AS.IT. e atta ad avvicinare al pubblico romeno, ma non solo, la letteratura, la cultura e la lingua italiana, un progetto iniziato molti anni fa in cui la RO.AS.IT. ha creduto fin dall'inizio. Hanno parlato del volume la ricercatrice Gabriela Popa dell'Università «Dimitrie Cantemir» di Târgu Mureş, la dott.ssa Olivia Simion, che si è occupata anche della revisione linguistica del testo, e l'autore, Antonio Rizzo, che ha introdotto ai presenti la complessa e affascinante vita

din poezia și proza lui D'Annunzio, dar și din scrisorile redactate de acesta și din proza retorică cu care D'Annunzio însuflarea și înflăcără soldații și populația în timpul Primului Război Mondial. De altfel, acțiunile sale de război sunt surprinse în detaliu în paginile cărții. În plus, cititorul va găsi în acest volum și aspecte ce țin de viața amoroasă a scriitorului, de traiul luxos pe care îl practica, de ultimii ani ai vieții, petrecuți în autoexil la Vittoriale și despre relația tensionată cu regimul fascist – toate acestea ilustrate generos cu numeroase fotografii. O operă complexă, aşadar, care nu putea să îi lase indiferenți pe cei prezenți în sală, dovedă stând interesul arătat la finalul prezentării.

Alături de Editura Herzog, RO.AS.IT. a avut și un stand de prezentare, cu toate publicațiile sale, iar evenimentul a putut fi urmărit și online, în Italia.

di Gabriele D'Annunzio, uno scrittore poco conosciuto in Romania e piuttosto ignorato in Italia. L'argomento del testo, ma anche il suo approccio interdisciplinare, ha suscitato l'interesse dei presenti. Il volume è caratterizzato dallo stesso stile utilizzato dall'autore anche nei lavori precedenti, che unisce letteratura, storia e geopolitica, e presenta la personalità di Gabriele D'Annunzio, la sua opera letteraria, la vita e le imprese di guerra all'interno del contesto storico vissuto dallo scrittore. Il volume è un'antologia, perché raccoglie esempi della poesia e della prosa di D'Annunzio ma anche le lettere redatte dallo stesso e la prosa retorica con cui D'Annunzio animava e appassionava i soldati e il popolo all'epoca della Prima Guerra Mondiale. D'altra parte, le sue imprese di guerra sono dettagliatamente descritte nelle pagine del libro. Inoltre, il lettore troverà in questo volume anche aspetti legati alle avventure amorose dello scrittore, alla vita lussuosa che conduceva, agli ultimi anni della sua esistenza, passati in un esilio autoimposto presso il Vittoriale, e alla relazione tesa con il regime fascista – il tutto generosamente illustrato da numerose fotografie. Un'opera complessa, perciò, che non poteva lasciare indifferenti i presenti in sala, come ha comprovato l'interesse mostrato alla fine della presentazione.

Accanto alla Casa Editrice Herzog, la RO.AS.IT. ha avuto anche uno stand di presentazione con tutte le sue pubblicazioni, ed è stato possibile seguire l'evento anche online, in Italia.

O toamnă plină de manifestări culturale

de

Olivia Simion

traduzione

Clara Mitola

foto

RO.AS.IT.

Toamna aceasta a fost extrem de bogată în evenimente pentru Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT. Dincolo de Tabăra de tineret „Europolis - 2023” și de evenimentele dedicate Săptămânii Limbii Italiene, despre care ati putut deja citi în paginile anterioare și despre care puteți citi și la rubrica „Pagina Școlii”, RO.AS.IT. a fost implicată în multe alte proiecte, evenimente și manifestări de anvergură. Vă invităm aşadar să le parcurgeti în paginile ce urmează.

Questo autunno è stato ricchissimo di eventi per l'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT. Oltre al Campo della Gioventù «Europolis - 2023» e agli eventi dedicati alla Settimana della Lingua Italiana, di cui avete già potuto leggere nelle pagine precedenti e di cui potrete leggere anche nella rubrica «Pagine di Scuola», la RO.AS.IT. è stata coinvolta in molti altri progetti, eventi e manifestazioni importanti. Vi invitiamo perciò a ripercorrerli nelle pagine che seguono.

PARTENERIAT CU GAL CASTRA TRAIANA

Din acest an, Asociația Italianilor din România - RO.AS.IT. a devenit partener al Asociației Grupul de Acțiune Locală Castra Traiana (GAL Castra Traiana), o entitate ce reprezintă un parteneriat public-privat, care reunește 45 de parteneri: organizații non-guvernamentale, administrații publice locale și societăți comerciale din 13 localități aparținând zonei de

IL PARTENARIATO CON GAL CASTRA TRAIANA

Da quest'anno, l'Associazione degli Italiani di Romania - RO.AS.IT. è diventata partner dell'Associazione Gruppo d'Azione Locale Castra Traiana (GAL Castra Traiana), un'entità che rappresenta un partenariato pubblico-privato, composto da 45 partner: organizzazioni non governative, amministrazioni pubbliche locali e società commerciali di 13 località appartenenti

nord a Județului Vâlcea: Brezoi, Călimănești, Voineasa, Malaia, Perișani, Racovița, Berislăvești, Sălătrucel, Dăești, Bujoreni, Muereasca, Runcu și Șuici din județul Argeș.

Importanța zonei, cu precădere a Brezoiului, pentru istoria comunității italiene din România este bine cunoscută, aşadar RO.AS.IT. și-a oferit sprijinul pentru pregătirea noului exercițiu finanțiar, în vederea unei noi finanțări prin Planul Național Strategic (PNS) 2023-2027, pentru a putea aduce în continuare fonduri europene în acest teritoriu.

EXPOZIȚIE ANIVERSARĂ ANGELA TOMASELLI

Galeria „Artex” din Râmnicu Vâlcea a fost neîncăpătoare vineri, 3 noiembrie 2023, cu prilejul vernisării expoziției aniversare a Angelei Tomaselli. Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. s-a alăturat familiei, prietenilor, artiștilor și colaboratorilor ce s-au adunat pentru a o sărbători pe artistă cu ocazia zilei de naștere și a inaugurării unei noi expoziții la Râmnicu Vâlcea, după cinci ani. Expoziția a reunit atât lucrări reluate, cât și unele noi, din seriile arhitecturilor suprapuse, portretelor și muzicienilor.

Evenimentul a fost deschis de Bluesette Duo, compus din Ralu Stoica și Alex Tomaselli, fiul Angelei, care au încântat publicul cu multe piese din repertoriul internațional, interpretate la chitară, cajon și voce. Apoi, domnul Gheorghe Dican, curatorul expoziției și vicepreședinte al Uniunii Artiștilor Plastici din România, a vorbit despre Angela Tomaselli și i-a făcut urări cu ocazia aniversării sale și câteva surpirze, între

alla zona settentrionale del Distretto di Vâlcea – Brezoi, Călimănești, Voineasa, Malaia, Perișani, Racovița, Berislăvești, Sălătrucel, Dăești, Bujoreni, Muereasca, Runcu e Șuici nel distretto dell'Argeș.

L'importanza della zona, soprattutto di Brezoi, per la storia della comunità italiana di Romania è assai nota, perciò la ROAS.IT. ha offerto il proprio sostegno nella preparazione del nuovo esercizio finanziario, in vista di un nuovo finanziamento tramite il Piano Strategico Nazionale (PAC) 2023-2027, per continuare ad attrarre fondi europei in questo territorio.

MOSTRA ANNIVERSARIA DI ANGELA TOMASELLI

Venerdì 3 novembre 2023, la Galleria «Artex» di Râmnicu Vâlcea è stata letteralmente invasa dal pubblico giunto in occasione dell'inaugurazione della mostra anniversaria di Angela Tomaselli. L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. si è unita alla famiglia, agli amici, agli artisti e ai collaboratori che si sono raccolti per festeggiare l'artista per il suo compleanno e per l'inaugurazione di una nuova esposizione a Râmnicu Vâlcea, dopo cinque anni. La mostra ha riunito opere precedenti, insieme a nuovi lavori, appartenenti alle serie «sovraposizioni architettoniche», «ritratti» e «musicisti».

L'evento è stato aperto dal Bluesette Duo, composto da Ralu Stoica e Alex Tomaselli, figlio di Angela, che ha incantato il pubblico con molti brani appartenenti al repertorio internazionale, interpretati da chitarra, cajon e voce. Poi, Gheorghe Dican, curatore della mostra e vicepresidente dell'Unione degli Artisti Plastici di Romania, ha parlato di Angela Tomaselli e, insieme agli auguri per il suo compleanno, le ha offerto anche alcune sorprese, tra cui un diploma di eccellenza per la sua intera attività da parte dell'Unione degli Artisti Plastici di Romania. Delle opere dell'artista ha parlato Luiza Barcan, critica d'arte, che ha precisato come Angela Tomaselli abbia posseduto un suo stile fin dall'inizio, migliorandolo ma continuando a renderlo riconoscibile. In merito al suo genere artistico, Luiza Barcan ha sottolineato come questo sia «un genere di pittura in cui l'artista desidera mettere in evidenza così tanti piani da non lasciare nessun posto libero nella sua creazione, come avesse una sorta di horror vacui». Questa sovrapposizione di piani crea un'immagine estremamente viva, effervescente, pienissima di personaggi e luoghi, una pittura ottimista, luminosa, che in un certo modo adorna e ripulisce il mondo in cui viviamo,

Un autunno pieno di manifestazioni culturali

care o diplomă de excelență pentru întreaga activitate din partea Uniunii Artiștilor Plastici din România. Despre operele artistei a vorbit Luiza Barcan, critic de artă, care a precizat că Angela Tomaselli și-a păstrat stilul de la început, îmbinându-l, dar menținându-l recognoscibil. Despre genul său de pictură, Luiza Barcan a punctat că este „un gen de pictură în care artista își dorește să pună în evidență atât de multe planuri, încât nu lasă niciodată aproape niciun loc liber în creația ei, are un fel de oroare de vid”. Această suprapunere de planuri creează o „imagine foarte vie, efervescentă, foarte plină de personaje și de locuri, o pictură optimistă, luminoasă, care înfrumusețează și curăță într-un fel lumea în care trăim, o pictură cu o cromatică bogată, caldă, proaspătă și dătătoare de speranță. Nu e nimic întunecat în pictura Angelei Tomaselli”.

În cadrul întâlnirii, a luat cuvântul și doamna Ioana Grosaru, președinte al Asociației Italianilor din România, care a felicitat-o pe Angela, membră de vază a RO.AS.IT., de care o leagă originile și identitatea italiană. De altfel, vernisajul a fost și un prilej de reunire pentru etnici italieni din zonă. Evenimentul s-a încheiat cu câteva piese în limba italiană interpretate de Bluesette Duo, căruia pentru piesa *La mia mamma mi diceva* s-a alăturat chiar artista Angela Tomaselli.

ZIUA UNITĂȚII NAȚIONALE ȘI A FORTELOR ARMATE ITALIENE

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a celebrat Ziua Unității Naționale

una pittura dalla cromatica ricca, calda, fresca e capace di infondere speranza. Non c'è nulla di tenebroso nella pittura di Angela Tomaselli».

Durante l'incontro, ha preso la parola anche Ioana Grosaru, presidente dell'Associazione degli Italiani di Romania, che si è complimentata con Angela, importante membro della RO.AS.IT., cui è legata dalle origini e dall'identità italiana. D'altra parte, l'inaugurazione è stata anche un'occasione per richiamare la minoranza italiana della zona. L'evento si è concluso con alcuni pezzi in lingua italiana interpretati dal Bluesette Duo, cui si è unita perfino l'artista Angela Tomaselli per il brano *La mia mamma mi diceva*.

LA GIORNATA DELL'UNITÀ NAZIONALE E DELLE FORZE ARMATE ITALIANE

Come ogni anno, l'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha celebrato la Giornata dell'Unità Nazionale e delle Forze Armate Italiane al Cimitero Militare Italiano di Bucarest, dove, durante una solenne cerimonia, ha deposto una corona di fiori sul monumento degli eroi italiani. Ai 1700 militari italiani sepolti in terra romena hanno reso omaggio le parole di Sua Eccellenza, l'Ambasciatore d'Italia in Romania, Alfredo Maria Durante Mangoni, e del Ministro della Difesa romeno, Angel Tălăvăr. L'importanza di una società che ripudia la guerra e che ha imparato qualcosa dal sacrificio delle generazioni che hanno sofferto durante la Prima e la Seconda Guerra Mondiale, l'amicizia

și a Forțelor Armate Italiene ca în fiecare an, la Cimitirul Militar Italian din București, unde, într-o ceremonie solemnă, a depus o coroană de flori la monumentul eroilor italieni. Celor 1700 de militari italieni îngropați pe pământ românesc le-au adus omagiu prin cuvântările lor și Exelența Sa, Ambasadorul Italiei în România, Alfredo Maria Durante Mangoni, și Ministrul Apărării Naționale, Angel Tălvăr. Importanța unei societăți care repudiază războiul și care a învățat ceva din sacrificiul generațiilor ce au pătimit în Primul și Al Doilea Război Mondial, prietenia istorică dintre români și italieni, adesea luptând pentru aceleași idealuri, precum și nevoieitatea unui viitor stabil și prosper, lipsit de conflicte armate, într-o Europă unită au fost câteva dintre aspectele punctate în cadrul manifestării. În cadrul ceremoniei, părintele Marius Bereșoaie a oficiat un serviciu religios de comemorare.

Ca de obicei, și comunitatea italienilor din Galați a depus o coroană de flori la Monumentul Eroilor Italieni din cimitirul „Eternitatea”, pentru a marca Ziua Națională a Forțelor Armate Italiene și a onora amintirea soldaților italieni jertfiți pe aceste pământuri.

TEATRU ȘI ISTORIE LA CASA D'ITALIA

A fost și seară de teatru la Casa d'Italia din București unde, miercuri, 15 noiembrie 2023, s-a jucat piesa *Misiune ispititoare*, o adaptare după corespondență dintre Regele Carol I și Regina Elisabeta, publicată de Editura Humanitas în traducerea Silviei Irina Zimmermann și a

istorica tra romeni e italiani, spesso commilitoni in lotta per gli stessi ideali, come anche la necessità di un futuro stabile e prospero, liberato dai conflitti armati, all'interno di un'Europa unita, sono stati alcuni degli aspetti toccati nell'ambito della manifestazione. Durante la cerimonia, padre Marius Bereșoaie ha officiato la funzione religiosa di commemorazione.

Come sempre, anche la comunità italiana di Galați ha deposto una corona di fiori sul Monumento degli Eroi Italiani nel cimitero «Eternità», per celebrare la Giornata Nazionale delle Forze Armate Italiane e onorare la memoria dei soldati italiani sacrificati su queste terre.

TEATRO E STORIA A CASA D'ITALIA

Mercoledì 15 novembre 2023, presso la Casa d'Italia di Bucarest, si è tenuta una serata di teatro in cui è stata messa in scena la pièce *Misiune ispititoare (Missione allettante)*, un adattamento basato sulla corrispondenza tra Re Carol I e la Regina Elisabeta, pubblicata dalla Casa Editrice Humanitas, nella traduzione di Silvia Irina Zimmermann e di Romanița Constantinescu, e

Romaniței Constantinescu, realizată de regizoarea și actrița Liana Ceterchi, având ca asistentă regie și sunet pe Teodora Toader și asistentă video pe Maria Scarlat Malița.

Timp de două ore, publicul prezent în sală a asistat la un regal artistic prin care figura primei regine a României, Elisabeta a fost evocată punctându-se două momente aniversare, 180 ani de la nașterea ei și 165 de la căsătoria cu regele Carol I, ambii reformatori de țară, făuritori ai României moderne.

Urmărind traseul vieții Elisabetei, din copilarie și până în ultimii ani ai vieții, actrița a surprins, în stilul plin de patos caracteristic, aspecte grăitoare, personificând o regină, o femeie, prinsă între importantul rol public avut și tumultul trăirilor private, de la bucurie și măreție, la durere cruntă și disperare. Spectatorii au fost astfel purtați prin toate stările și s-au putut apropia de Regina Elisabeta și de întâmplările istorice ale perioadei ei. Dincolo de emoții, spectacolul, ca de obicei, a fost și o veritabilă lecție de istorie. Și nu orice istorie, ci chiar istoria domniei lui Carol I, din timpul căreia datează și începuturile comunității italiene de pe teritoriul României.

La finalul spectacolului, artista Liana Ceterchi a fost aplaudată și felicitată de publicul încântat, cu care a stat de vorbă, aşa cum obișnuiește, pentru impresii la cald.

BUCĂTĂRIA ITALIANĂ: TRADIȚIE, CULTURĂ ȘI PLĂCERE

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. și Societatea „Dante Alighieri” – Comitetul București au organizat în data de 18 noiembrie 2023, la Casa d’Italia din București, un eveniment intitulat „Bucătăria italiană: tradiție, cultură și placere” pentru a marca cea de-a opta ediție a Săptămânii Bucătăriei Italiene în Lume, o inițiativă a Ministerului de Externe Italian pentru a promova gastronomia italiană pe întreg globul. Anul acesta, tema săptămânii a fost „A tavola con la cucina italiana: il benessere con gusto”.

În debutul evenimentului, au luat cuvântul Ioana Grosaru, președinte RO.AS.IT., care a punctat cum etnicii italieni din țara noastră au păstrat obiceiuri culinare italiene, în ciuda distanței față de patria mamă, și Nicoleta Silvia Ioana, președintele Comitetului București al Societății „Dante Alighieri”, care a vorbit despre Săptămâna Bucătăriei Italiene în Lume și despre candidatura bucătăriei italiene la patrimoniul mondial UNESCO.

Dincolo de expoziția de cărți de bucate și rețetare ce a putut fi vizionată de publicul

realizzata dalla regista e attrice Liana Ceterchi, con Teodora Toader assistente alla regia e al suono e con il supporto video di Maria Scarlat Malița.

Per due ore, il pubblico in sala ha assistito a uno straordinario evento artistico tramite cui l’immagine della prima regina di Romania, Elisabeta, è stata evocata in relazione a due momenti anniversari, i 180 anni dalla sua nascita e i 165 anni trascorsi dal suo matrimonio con il sovrano Carol I, entrambi riformatori del paese e fauritori della Romania moderna.

Seguendo la vita di Elisabeta, dall’infanzia fino agli ultimi anni di vita, l’attrice ha sorpreso, nel suo caratteristico stile pieno di patos, aspetti assai eloquenti, impersonando una regina, una donna, immortalata tra l’importante ruolo pubblico avuto e il tumulto degli accadimenti privati, dalla gioia e grandezza, al più crudo e disperato dolore. Gli spettatori sono stati perciò condotti attraverso numerosi stati d’animo, avendo così la possibilità di avvicinarsi alla Regina Elisabeta e agli avvenimenti storici della sua epoca. Oltre le emozioni, come sempre lo spettacolo è stato una vera e propria lezione di storia. E non su un periodo qualsiasi ma proprio sul regno di Carol I, quando anche la comunità italiana di Romania era all’inizio della sua formazione.

Alla fine dello spettacolo, l’artista Liana Ceterchi ha ricevuto gli applausi e i complimenti del pubblico stregato dalla sua esibizione e con cui è rimasta a chiacchierare, come sempre, per raccogliere le loro impressioni a caldo.

LA CUCINA ITALIANA: TRADIZIONE, CULTURA E PIACERE

Il 18 novembre 2023, presso la Casa d’Italia di Bucarest, L’Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. e la Società «Dante Alighieri» – Comitato Bucarest hanno organizzato un evento dal titolo «La cucina italiana: tradizione, cultura e piacere» per celebrare l’ottava edizione della Settimana della Cucina Italiana nel Mondo, un’iniziativa del Ministero degli Esteri Italiano per promuovere la gastronomia italiana nel mondo intero. Quest’anno, il tema della settimana è stato «A tavola con la cucina italiana: il benessere con gusto».

A inaugurare l’evento, le parole della signora Ioana Grosaru, presidente RO.AS.IT., hanno sottolineato come i membri della minoranza italiana del nostro paese abbiano conservato le tradizioni culinarie italiane, a dispetto della distanza dalla madrepatria, mentre Nicoleta Silvia Ioana, presidente del Comitato Bucarest

numeros, format din oaspeți din Italia, membri ai asociației, elevi de la liceele „Dante Alighieri” și „Ion Neculce”, prieteni și parteneri, evenimentul a cuprins o prezentare detaliată și interesantă despre gastronomia italiană făcută de Antonio Rizzo, „La cucina italiana: alla ricerca dei sapori perduti”. Simplitatea unei bucătării la origine sărace, rafinamentul gustului, bogăția varietăților locale, dar mai ales bucuria de a petrece timp împreună la masă, în jurul bucatelor delicioase, au fost câteva dintre temele atinse. Prezentarea a suscitat intervenții din partea publicului, despre rețete concrete și felul în care se servește masa la italieni. Alberto Macrì a vorbit despre un tip specific de pesto din zona în care locuiește, lângă Genova, Pietro Elisei a subliniat asemănările dintre bucătăria din zona Romei și bucătăria românească, iar Antoaneta Grechi a povestit despre felurile de mâncare păstrate în familia sa de emigranți italieni, chiar și după sosirea în patria de adopție.

Au urmat apoi o expoziție culinară și degustarea de produse italiene, în acordurile muzicale asigurate de talentatul Rareș Sandu, elev în clasa a X-a la Liceul Teoretic „Dante Alighieri”.

Mulțumim sponsorilor de la ITALIACASH și Angolo del Gusto, pentru produse și rețetele prezentate.

RO.AS.IT. LA GAUDEAMUS 2023

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a încheiat cu bine o nouă ediție a Târgului de carte Gaudeamus Radio România. Ca de obicei, și în această ediție, asociația a fost prezentă la târg cu un stand de prezentare a tuturor publicațiilor sale, de la reviste, la volumele editate, de data aceasta ornăt și cu grafica lui Alin Mezaroba. În cadrul târgului, RO.AS.IT. a avut și două evenimente.

dell'Associazione «Dante Alighieri», ha parlato della Settimana della Cucina Italiana nel Mondo e della candidatura della cucina italiana a patrimonio mondiale UNESCO.

Oltre alla mostra di libri di cucina e ricettari offerta al numeroso pubblico, composto da ospiti provenienti dall'Italia, membri dell'associazione, alunni dei licei «Dante Alighieri» e «Ion Neculce», amici e partner, l'evento ha previsto anche una dettagliata e interessante presentazione sulla cucina italiana, realizzata da Antonio Rizzo: «La cucina italiana: alla ricerca dei sapori perduti». La semplicità di una cucina dalle origini povere, l'affinamento del gusto, la ricchezza delle varietà locali, ma soprattutto la gioia di passare del tempo insieme a tavola, intorno a pietanze deliziose, sono stati alcuni degli argomenti trattati. La presentazione ha prodotto interventi da parte del pubblico, in merito a ricette concrete e al mangiare all'italiana. Alberto Macrì ha parlato di una varietà di pesto specifica della zona in cui vive, vicino Genova, Pietro Elisei ha sottolineato le similitudini tra la cucina della zona di Roma e quella romena, mentre Antoaneta Grechi ha raccontato delle ricette conservate nella sua famiglia di immigrati italiani, anche dopo l'arrivo nel paese d'adozione.

È poi seguita una mostra culinaria e la degustazione di prodotti italiani, sull'accompagnamento offerto dal talentuoso Rareș Sandu, alunno di X classe del Liceo Teorico «Dante Alighieri».

Ringraziamo gli sponsor, ITALIACASH e l'Angolo del Gusto, per i prodotti e le ricette presentate.

LA RO.AS.IT. AL GAUDEAMUS 2023

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha concluso con successo una nuova edizione del Salone del Libro Gaudeamus Radio

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

Primul a fost lansarea *Caietului 6* din seria autorului Antonio Rizzo, „Îmi amintesc de o zi de școală”, intitulat *Gabriele D'Annunzio. Între Poezie, Plăcere, Îndrăzneală*. După lansarea de la Târgu Mureș, cu o lună în urmă, volumul a fost prezentat, în 24 noiembrie, și publicului de la Gaudeamus, evenimentul bucurându-se de înaltul patronaj al Ambasadei Italiei la București. Cuvântul de deschidere a aparținut doamnei președinte Ioana Grosaru, care a amintit lunga și fructuoasa colaborare cu Antonio Rizzo. Saluturile oficiale au venit din partea reprezentantului Departamentului pentru Relații Interetnice, domnul Subsecretar de Stat Thomas Sindiliariu, și a reprezentantului Biroului de Presă, Afaceri Culturale și Sociale a Ambasadei Italiei, domnul Vincenzo Tamarindo. În vreme ce primul a subliniat cum o carte ne unește și ne aduce laolaltă, al doilea a remarcat cum figura lui Gabriele D'Annunzio este una polarizantă, care ori suscătă admirăție, ori scandalizează, de aceea este atât de interesantă. Doamna lect. univ. dr. Nicoleta Silvia Ioana l-a introdus pe D'Annunzio, dar și pe Antonio Rizzo publicului, vorbind despre toate cele șase caiete pe care i le-a publicat RO.AS.IT. Despre conținutul cărții a vorbit Olivia Simion, cea care s-a ocupat și de revizuirea lingvistică a textului. Aceasta a povestit publicului de ce este important demersul lui Antonio Rizzo și al Asociației Italianilor din România de a publica un volum care să îl aducă mai aproape de publicul român pe Gabriele D'Annunzio, în rândurile căruia este foarte puțin cunoscut. Acest demers se înscrise într-un curent mai general inițiat chiar în Italia, de reevaluare și reechilibrare a poetului și a operei sale, după conul de umbră în care a fost așezat pe nedrept după Al Doilea

Romania. Come sempre, anche in questa edizione, l'associazione ha partecipato al Salone con uno stand di presentazione di tutte le sue pubblicazioni, dalla rivista ai volumi stampati, questa volta adornato anche con la grafica creata da Alin Mezaroba. Nell'ambito del Salone, la RO.AS.IT. ha avuto due eventi.

Il primo è stata la presentazione del Quaderno 6 della serie dell'autore Antonio Rizzo, «Mi ricordo di un giorno di scuola», intitolato *Gabriele D'Annunzio. Tra Poesia, Piacere, Audacia*. Dopo il lancio a Târgu Mureș, un mese fa, il volume è stato presentato, il 24 novembre, anche al pubblico del Gaudeamus, sotto l'alto patrocinio dell'Ambasciata d'Italia a Bucarest. Il discorso d'apertura è stato della presidente Ioana Grosaru, che ha ricordato la lunga e fruttuosa collaborazione con Antonio Rizzo. I saluti ufficiali sono stati portati dal rappresentante del Dipartimento per le Relazioni Interetniche, il Sottosegretario di Stato Thomas Sindiliariu, e dal rappresentante dell'Ufficio Stampa, Affari Culturali e Sociali dell'Ambasciata d'Italia, Vincenzo Tamarindo. Se il primo interlocutore ha sottolineato come un libro possa unirci e condurci nello stesso luogo, il secondo ha sottolineato come quella di Gabriele D'Annunzio sia una figura che polarizza, capace di suscitare ammirazione o di scandalizzare, e per questo ancora più interessante. La lettrice universitaria, dott.ssa Nicoleta Silvia Ioana ha introdotto al pubblico D'Annunzio ma anche Antonio Rizzo, parlando dei suoi sei quaderni, pubblicati dalla RO.AS.IT. Del contenuto del libro ha parlato Olivia Simion, responsabile anche della revisione linguistica del testo. Quest'ultima ha spiegato al pubblico l'importanza del passo fatto da Antonio Rizzo e dall'Associazione degli

Război Mondial. Olivia Simion a încercat să facă publicul curios asupra acestei cărți prin prezentarea câtorva coordonate ale personalității și vieții lui Gabriele D'Annunzio, prezente și în titlul cărții: poezia, plăcerea și îndrăzneala, îndemnându-i pe viitorii cititori să lectureze volumul cu mintea deschisă, pentru a-l putea înțelege cât mai mult pe omul D'Annunzio, cu umbrele și luminile sale. Înceierea i-a revenit însuși autorului Antonio Rizzo, ce a punctat la rândul său, pe scurt, preconcepțiile pe care în general publicul le are față de D'Annunzio, invitându-i pe cei prezenți să îl citească fără prejudecăți.

Al doilea eveniment a fost dedicat prezentării cărții *Codul secret al succesului: Codul JeDI* de Claudiu Simion și s-a desfășurat în 25 noiembrie. Scriitorul, membru al RO.AS.IT., a fost introdus de doamna președinte Ioana Grosaru, iar în continuare a vorbit publicului despre experiențele personale care l-au împins să scrie această carte și să dezvolte cele 12 principii care te ajută să rămâi setat pe obiectivele propuse, să depășești dificultățile și să atingi succesul, indiferent de domeniul în care activezi.

Italiani di Romania con la pubblicazione di un volume che avvicini Gabriele D'Annunzio al pubblico romeno, tra le cui fila non è troppo conosciuto. Questo passo rientra nella più generale tendenza, nata proprio in Italia, di rivalutare e riequilibrare l'immagine del poeta e della sua opera, strappandolo al cono d'ombra in cui è ingiustamente rimasto dopo la Seconda Guerra Mondiale. Olivia Simion ha cercato di suscitare la curiosità del pubblico rispetto al libro, presentando alcune coordinate della personalità e della vita di Gabriele D'Annunzio, presenti già nel titolo: la poesia, il piacere e l'audacia, invitando i futuri lettori a confrontarsi con il volume a mente aperta, per avere la possibilità di comprendere al meglio l'uomo D'Annunzio, con le sue ombre e le sue luci. La conclusione è spettata allo stesso autore Antonio Rizzo, che ha sottolineato a sua volta, brevemente, i generali preconcetti diffusi nel pubblico rispetto a D'Annunzio, invitando i presenti a leggerlo senza pregiudizi.

Il secondo evento è stato dedicato alla presentazione del libro *Codul secret al succesului: Codul JeDI (Il codice segreto del successo: il Codice JeDi)* di Claudiu Simion e si è svolto il 25 novembre. Lo scrittore, membro della RO.AS.IT., dopo essere stato presentato dalla presidente Ioana Grosaru, ha preso la parola per raccontare al pubblico le esperienze personali che l'hanno spinto a scrivere questo libro e a sviluppare i 12 principi che ci aiutano a rimanere concentrati sugli obiettivi prefissati, a superare le difficoltà e a raggiungere il successo, indifferentemente dall'ambito di attività.

Presepele – o tradiție seculară

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

desen de
Alin Mezaroba

Semnificația cuvântului *presepe* face trimitere directă la ieslea în care s-a născut Iisus Hristos, prima mențiune a cuvântului aflându-se chiar în Evanghelie după Luca (2,6-16). Conform tradiției, precursorul *presepe*-lui este Sfântul Francisc din Assisi care, după ce a fost martor la unele reprezentări liturgice ale nașterii lui Iisus la Betleem, s-a întors în Italia în 1223 și i-a cerut papei permisiunea de a le reproduce. Deși nu i s-a acordat, a reușit totuși să organizeze o slujbă pentru noaptea de Crăciun într-o grotă luminată de torțe, în care a fost amenajată o iesle plină de paie cu un măgar și un bou. Acesta nu era un *presepe* în adevăratul sens al cuvântului, cum îl înțelegem noi astăzi, ci era mai degrabă o simplă reprezentare liturgică, dar în 2023 se sărbătoresc 800 de ani de la acest prim precursor al *presepe*-lui.

În 1283, Arnolfo di Cambio, un sculptor celebru al vremii, a creat primul *presepe* cu opt statui de marmură reprezentând Nașterea și pe cei Trei Regi.

Din acel moment, scena Nașterii a devenit treptat parte a tradiției Crăciunului, ca reprezentare simbolică a nașterii lui Iisus, în toată lumea, în special la catolici, dar și la ortodocși. În Italia, *presepe*-le se face în mai toate bisericile și localitățile, devenind un ritual care înseamnă mai mult decât amenajarea unei scene a Nașterii, ci unul care îndeamnă la trăirea în spiritul acelei scene.

Ne place să amintim aici că și comunitatea italiană din România ține la tradiția *presepe*-lui, la Galați organizându-se chiar evenimente în care copiii din comunitate învață cum să facă o scenă a Nașterii, iar cele mai frumoase sunt răsplătite cu premii.

Il significato della parola «presepe» rimanda direttamente alla mangiatoia in cui è nato Gesù Cristo, ed è menzionata la prima volta nel Vangelo secondo Luca (2, 6-16). In base alla tradizione, il precursore del presepe è San Francesco d'Assisi che, dopo aver assistito ad alcune rappresentazioni liturgiche della nascita di Gesù a Betlemme, è tornato in Italia nel 1223 e ha chiesto al Papa il permesso di riprodurlle. Sebbene non l'abbia ricevuto, è comunque riuscito a organizzare una messa per la notte di Natale all'interno di una grotta illuminata da alcune torce, in cui era stata disposta una mangiatoia piena di paglia, con un asino e un bue. Non si trattava di un presepe nel vero senso della parola, come lo intendiamo oggi, quanto piuttosto di una semplice rappresentazione liturgica, ma nel 2023 si festeggino gli 800 anni trascorsi dall'allestimento di questo primo precursore del presepe.

Nel 1283, Arnolfo di Cambio, un celebre scultore dell'epoca, ha creato il primo presepe con otto statue di marmo che rappresentavano la Natività, e i Tre Re Magi.

Da quel momento, la scena della Natività è man mano entrata a far parte della tradizione del Natale, come rappresentazione simbolica della nascita di Gesù in tutto il mondo, soprattutto per i cattolici, ma anche per gli ortodossi. In Italia, il presepe è allestito in quasi tutte le chiese e località del paese, ed è diventato un rituale dal significato ben più profondo del ricostruire la scena della Natività, ma piuttosto un invito a vivere lo spirito che anima quella stessa scena.

In questa sede abbiamo il piacere di ricordare che anche la comunità degli italiani di Romania è affezionata alla tradizione del presepe, e a Galați si organizzano perfino eventi in cui i bambini

De-a lungul secolelor, *presepe*-le a adoptat numeroase stiluri, influențate mai ales de tradițiile artistice locale. Apropo de tradiții locale, vă prezentăm, tot în revista noastră, în urmă cu doi ani, obiceiul *presepe*-lui însuflăt din Feglino. Tot despre un *presepe* însuflăt vă vorbim și acum, de data aceasta din Prea, despre care vă invităm să citiți în rândurile trimise de Giovanni Rulfi, colaboratorul nostru din Italia.

Roccaforte Mondovì: la Prea *Presepe*-le Însuflăt vorbește occitană

Este un *presepe* însuflăt care vorbește occitană cel care se desfășoară între 24-26 decembrie și în 5 ianuarie la Prea, un mic sat din comuna Roccaforte Mondovì, în sud-vestul Piemontului. Un *presepe* cu peste 250 de personaje îmbrăcate în costumele tradiționale ale zonei, care interpretează viața secolului trecut. Această reprezentare sacră este interesantă și unică în felul ei, deoarece personajele sunt chiar locuitorii satului care așteaptă nașterea lui Iisus făcând meserile tipice trecutului. Cu particularitățile care le fac unice în felul lor.

Sunt de fapt meșteșuguri caracteristice „insulelor” occitane din zona

Mondovì care nu numai că au o cultură occitană transmisă de secole, dar sunt prezentate într-o limbă complet diferită de cea piemonteză. Este vorba despre „Kyè” – cuvântul, literalmente, înseamnă „eu” – o limbă de origini franceze îndepărтate, vorbită în satele Prea, Baracco, Rastello și Norea din comuna Roccaforte.

Meșteșugurile sunt puse în scenă în colibe și case vechi cu deschidere la traseul pe care are loc procesiunea sacră.

Astfel, îi putem admira la lucru pe „castagnari”, filatoare, tăietorii de lemn, fierari, ciobani, brutari, bucătari, acordeoniști și dansatori care dansează străvechi dansuri occitane. O călătorie evocatoare și fascinantă care se încheie în piața bisericii cu o vizită la coliba Pruncului Iisus unde, alături de Maria și Iosif, își găsesc loc și boul și măgărușul. Sfânta Noapte de 24 decembrie se încheie cu Liturghia de la miezul nopții, în care păstorii și oamenii aduc la altar produsele caracteristice muncii lor.

della comunità imparano a fare il presepe, e i meglio riusciti sono ricompensati con dei premi.

Nel corso dei secoli, il presepe ha adottato numerosi stili, influenzati soprattutto dalle tradizioni artistiche locali. A proposito di tradizioni locali, due anni fa, sempre sulla nostra rivista, vi presentavamo quella del presepe vivente di Feglino. Torniamo a parlare di presepi viventi anche ora, questa volta di quello di Prea, di cui vi invitiamo a leggere le righe scritte da Giovanni Rulfi, nostro collaboratore in Italia.

Roccaforte Mondovì: a Prea il Presepe Vivente parla occitano

E' un presepe vivente che parla occitano quello che si svolge nelle tre serate del 24-26 dicembre e 5 gennaio a Prea, una piccola borgata del comune di Roccaforte Mondovì, nel Piemonte

sud occidentale. Un Presepe con oltre 250 figuranti vestiti nei costumi tradizionali della zona, che interpretano la vita del secolo scorso. Interessante ed unica nel suo genere questa sacra rappresentazione, perché i personaggi sono gli stessi abitanti della borgata che vivono l'attesa della nascita di Gesù svolgendo i mestieri che erano tipici di una volta. Con una particolarità che li rende unici nel loro genere. Sono infatti mestieri caratteristici delle «isole» occitane del monregalese che non solo hanno una cultura occitana tramandata da secoli, ma vengono proposti in una lingua completamente diversa da quella piemontese. Si tratta del «Kyè» – la parola letteralmente significa «io» – una lingua di lontane origini francesi, parlata nelle borgate Prea, Baracco, Rastello e Norea del comune di Roccaforte. I mestieri sono ambientati nelle capanne e nelle antiche abitazioni che si

affacciano lungo il percorso della sacra rappresentazione. Così si possono ammirare i lavori di castagnari, filatrici, boscaioli, fabbri, pastori, panettieri, cucinieri, suonatori di fisarmoniche e ballerini che danzano antichi balli occitani. Un percorso suggestivo e affascinante che si conclude sulla piazzetta della chiesa con la visita alla capanna di Gesù Bambino dove, accanto a Maria e Giuseppe, trovano posto anche il bue e l'asinello. La notte santa del 24 dicembre termina con la Messa di mezzanotte, in cui i pastori e i figuranti portano all'altare i prodotti caratteristici dei loro lavori.

Il presepe

una tradizione secolare

Miracolul călătoriei

a doua parte

de
Ion Andreiță
pălmaș cu condeiul
braccante della
scrittura

traduzione
Clara Mitola

Am publicat în numărul trecut al revistei prima parte a articolelui publicistului și scriitorului Ion Andreiță, în care acesta scria despre cartea Doinei Cernica, *În Castelul Vrăjitorului*. A doua parte a articolelui continuă, firește, cu o privire asupra cărții fiicei Doinei, Niadi Cernica, intitulată *Călătorii în Insulele Nemuritorilor*, Editura Mușatinii, Suceava, 2022. Protagonistă – tot zona amalfitană cu trăirile și emoțiile trezite de aceasta în sufletul și mintea scriitoarei.

Nello scorso numero della rivista, abbiamo pubblicato la prima parte dell'articolo firmato dal pubblicista e scrittore Ion Andreiță, in cui raccontava del libro di Doina Cernica, *În Castelul Vrăjitorului* (*Nel Castello dello Stregone*). La seconda parte dell'articolo continua, in modo naturale, con uno sguardo rivolto all'opera della figlia di Doina, Niadi Cernica, intitolata *Călătorii în Insulele Nemuritorilor* (*Viaggio nelle Isole degli Immortali*), Casa Editrice Mușatinii, Suceava, 2022. Ne è protagonista sempre la zona amalfitana insieme alle esperienze e alle emozioni che quest'ultima suscita nell'anima e nella mente della scrittrice.

La capătul aceleiași călătorii, altă carte, cu altă viziune: *Călătorii în Insulele Nemuritorilor*, a lui Niadi Cernica. Dacă Doina-mamă căuta (și transmitea) dimensiunea filologică a cuvântului, Niadi-fiică este acaparată de dimensiunea filosofică a cuvântului. Firesc: ea este absolvantă de Filosofie, important dascăl universitar la Facultatea de Filosofie a Universității din Suceava, cu cărți de specialitate, conferințe și participări la congrese mondiale de filosofie, de la Istanbul la Seul, de la Beijing la Atena (Grecia, patria Filosofiei!). Este, totodată, autoarea unor romane în care filosofia se îmbină cu imaginarul (în spații geografice exotic-continentale) și literatură propriu-zisă: *Indiile greșite*, *În timpul fratelui*, *Cartea sorților* și fantasia medievală *Amore, more, ore, re*.

Nu face excepție de la regulă nici această carte de călătorie, pe care ea o vede, o trăiește și o expune sub semnul nemuririi. Idee exprimată de la începutul călătoriei: „Insulele Nemuritorilor sunt în cele Patru Mări. Unii spun că numai în una dintre mări. Acolo au ajuns numai cei care le-au căutat. [...] Nu toți care au căutat Insulele Nemuritorilor le-au găsit. Cei care le-au găsit nu s-au mai întors niciodată și au ajuns nemuritori”. Dar – și iată invitația către cititor la meditație, la încercare –: „Insulele Nemuritorilor pot fi

Al termine dello stesso viaggio, un altro libro con un'altra prospettiva: *Călătorii în Insulele Nemuritorilor* (*Viaggio nelle Isole degli Immortali*) di Niadi Cernica. Se Doina-madre cerca (e trasmette) la dimensione filologica della parola, Niadi-figlia è accaparrata da quella filosofica della parola. È naturale: è laureata in Filosofia, è un'importante docente presso la Facoltà di Filosofia dell'Università di Suceava, con pubblicazioni specialistiche, conferenze e partecipazioni a congressi mondiali di filosofia, da Istanbul a Seul, da Pechino ad Atena (la Grecia, patria della Filosofia!). Allo stesso tempo, è autrice di romanzi in cui la filosofia s'intreccia con l'immaginazione (in spazi geografici esotici continentali) e con la letteratura vera e propria: *Indiile greșite* (*Le errate Indie*), *În timpul fratelui* (*Nel tempo del fratello*), *Cartea sorților* (*Il libro dei destini*) e la fantasia medievale *Amore, more, ore, re*.

Non fa eccezione nemmeno questo libro di viaggio, che l'autrice vede, vive ed espone all'insorgenza dell'immortalità. Quest'idea è espressa fin dall'inizio del viaggio: «Le Isole degli Immortali si trovano nei Quattro Mari. Qualcuno dice solo in uno dei tre. Le ha raggiunte solo chi le ha cercate. [...] Non tutti coloro che hanno cercato le Isole degli Immortali sono riusciti a trovarle. Chi le ha trovate non ha più fatto ritorno ed è

descoperite și prin imaginație. Nu este vorba despre imagini complicate și nici despre figuri ale geometriei sacre. Trebuie doar să urmezi o hartă a gândului”... până când vei întâlni *forma inițială, originară* a ta și numai a ta. Iar atunci totul este posibil.

Așa este de înțeles de ce, din ampla, impresionanta călătorie concretă, Niadi Cernica a ales doar câteva repere, transpunându-le și pe acelea în viziune filosofică. Astfel, impozanta Coastă Amalfitană – cu „Amalfi, cea mai frumoasă dintre aşezările Coastei, cea care i-a dat și numele” (apud Doina) – în viziu-nea lui Niadi arată altfel: „Amalfi este așezat pe coasta pietroasă a țărmului. Nu are mai mult de patruzeci de case... Casele sunt mici, cu un etaj. Ulițele, foarte înguste, sunt pietruite. Pe unele nu pot trece mai mult de doi oameni alături. [...] Cu toate acestea, dacă te oprești un moment, totul pare în afara timpului, departe de lume, departe de orice este actual”. În felul acesta se poate ajunge la *forma inițială, originară*: „Am fost la Amalfi, acolo unde lumea și timpul se sfârșesc. [...] Acesta este un drum către sine”.

Cu preteste alese din călătorie – ori inspirate de gânduri ale acelor momente – Niadi Cernica scrie despre timp, nori, vise, arhangeli, titani, fântână, șarpe, lună – o betie lucidă de idei, din care nu lipsesc misterul și poezia. Transcriu câteva fragmente, cu valoare axiomatică. *Timpul*: „Pentru un filosof din trecut, timpul este doar clipa prezentă. Trecutul nu mai există, iar viitorul încă nu există”. *Visele*: „Totdeauna visele au transmis ceva. Ele au adus un mesaj de dincolo de lume. [...] Explorarea visului este explorarea a ceva ce depășește omul, rațiunea, lumea diurnă – este ascensiunea noastră spre lumi necunoscute și inaccesibile”. *Titanii*: „Titanii sunt cea mai veche generație a zeilor. Lor le-au urmat zeii olimpieni. Închiși în Tartar, în cele mai adânci locuri ale pământului, după lupta cu zeii, titanii se zbat în lanțuri. Atunci sunt cutremure pe tot pământul. [...] Va veni ultima zi a lumii, din Tartar vor urca titanii, nu vor mai fi lună, soare și stele pe cer”. *Fântâna*: „Apa vie și apa moartă, apa vrăjită și apa de băut, fântâna și ploaia din nori – toate spun ceva sufletului nostru. Sunt semne ale necunoscutului și ale neliniștii, ale binecuvântării și păcii”. *Şarpele de aur*: „Şerpii sunt asociații, mitic, șarpelui de casă, ocrotitorul căminului, fără de care nenorociri grave pândesc familia”.

diventato immortale». Ma – ed ecco l'invito alla meditazione, al tentativo, rivolto al lettore: «Le Isole degli Immortali possono essere scoperte anche tramite l'immaginazione. Non si tratta di immagini complicate e neppure di figure appartenenti alla geometria sacra. Devi solo seguire una mappa del pensiero»... fino a incontrare la *forma iniziale, originaria*, che sia tua e solo tua. E allora tutto è possibile.

È perciò comprensibile perché del vasto, impressionante viaggio concreto, Niadi Cernica abbia scelto solo alcuni punti di riferimento, anche

questi trasposti attraverso un punto di vista filosofico. Così, l'imponente Costiera Amalfitana – con «Amalfi, la località più bella della Costiera, da cui prende il nome» (apud Doina) – nella visione di Niadi appare così: «Amalfi è situata su una costa pietrosa del litorale. Non ha più di quaranta case... Le case sono piccole, con un solo piano. Le stradine, molto strette, sono acciottolate. In alcune non possono passarci più di due persone una accanto all'altra. [...]

Nonostante tutto questo,

se ti fermi un momento, tutto sembra fuori dal tempo, lontano dal mondo, lontano da tutto ciò che è attuale». In questo modo è possibile raggiungere la *forma iniziale, originaria*: «Sono stata ad Amalfi, lì dove il mondo e il tempo finiscono. [...] Questa è una strada verso se stessi».

Con pretesti legati al viaggio – o ispirati a pensieri nati in quei momenti – Niadi Cernica scrive di tempo e nuvole, di sogni, arcangeli, titani, di una fontana, di un serpente, della luna – un'ubriacatura lucida di idee, non scevre di mistero e poesia. Trascrivo alcuni frammenti di valore assiomatico. *Il tempo*: «Per un filosofo del passato, il tempo è solo l'istante presente. Il passato non esiste più, e il futuro non esiste ancora». *I sogni*: «I sogni hanno sempre trasmesso qualcosa. Portano un messaggio ultraterreno. [...] L'esplorazione dei sogni è l'esplorazione di qualcosa che va oltre l'uomo, la ragione, il mondo diurno – è la nostra ascensione verso mondi sconosciuti e inaccessibili». *I titani*: «I titani sono la più antica generazione di divinità. A loro fanno seguito gli dei dell'Olimpo. Rinchiusi nel Tartaro, nelle viscere più profonde della terra, dopo la lotta con gli dei, i titani in catene cercano di liberarsi. Allora si scatenano terremoti su tutta la terra. [...] Verrà l'ultimo giorno del mondo, dal Tartaro risaliranno i titani, dal cielo spariranno

Foto: istituzionale

luminacolo del viaggio

parte seconda

Amalfi, Salerno. Italia

foto: Leandro Nusman (CC0) / commons.wikimedia.org

Deschid aici o acoladă și mă întreb dacă astăzi, căminul, satele părăsite de cei ce puneau la talpa casei o strachină cu lapte pentru șarpele casei – plecați în lume după o bucată de pâine mai albă sau după cai verzi pe pereți – nu cumva soarta lor, a acestor cămine și sate, și soarta șarpei scapătă într-un declin necruțător? Acestui gând, acestei întrebări – tot mai presante, mai acute – am răspuns cu o poezie pe care o alătur, cu modestie, valoroasei idei filosofice a lui Niadi, ea însăși prevestind prin șarpe „nenorociri grave”; poezie chiar aşa numită, *Șarpele casei*: „Nu mai simte laptele proaspăt / Rodul pământului nu mai crește prin preajmă / De la un capăt la altul / S-a întins buruiana rea // În cărămizile din temelie / S-au înălțat găuri mari de-ntuneric / Prin care privesc ochii de strigoi ai strămoșilor / Cu osânda miilor de ani // Se lasă noapte grea în lucruri și în ierburi / Se-aude surd cum urlă oceanul planetar / Din străfunduri umede doar cățeii pământului / Mai închipuie rânjete pe hotar // Dar poate însuși șarpele s-a stins / De mult, când încă flori ademe-neau grădina / Și-n întunericul ce ne-a cuprins / N-a mai rămas stăpână decât vina.”

În sfârșit, o cugetare (poate mai optimistă) de încheiere, mulțumindu-i scriitoarei-filosof Niadi Cernica pentru ușa întredeschisă către taina *Insulelor Nemuritorilor*: „Luna, în mitologia platonică antică, era locul sufletelor nemuritoare. [...] Schimbarea lunii mișcă oceanele, ridică sufletele în ceruri, ne populează somnul cu vise, aduce înțele-leptilor singuratici vizuni și cunoaștere” (*Luna*).

O mențiune necesară: cartea lui Niadi Cernica este ilustrată cu desene „recuperate din mapa lucrărilor de adolescență” ale valoroasei, regretei artiste plastice Dany-Madlen Zărnescu (soră cu Doina; plecată prea devreme în cealaltă lume) – pictoriță care a făcut din negru culoarea fundamentală a artei sale, în care a topit toate nuanțele curcubeului, doruri discrete și așteptări misterioase.

luna, sole e stelle». *La fontana*: «L’acqua viva e l’acqua morta, l’acqua stregata e l’acqua da bere, la fontana e la pioggia che proviene dalle nuvole – tutte loro dicono qualcosa al nostro spirito. Sono segni dell’ignoto e dell’inquietudine, di benedizione e pace». *Il serpente d’oro*: «I serpenti sono associati, nel mito, al serpente della casa, protettore del focolare, in cui assenza gravi sciagure gravano sulla famiglia».

Qui apro una parentesi e mi domando se oggi, la casa, i villaggi abbandonati da chi lasciava ai piedi della propria abitazione una scodella di latte per il serpente della casa – emigrati per un tozzo di pane più bianco o per realizzare sogni impossibili – mi domando se le loro sorti, di queste case e villaggi, e quella del serpente, non siano precipitate in uno spietato declino. A questo pensiero, a questa domanda – sempre più pressante, più acuta – ho risposto con una poesia che accosto, con modestia, alla valida idea filosofica di Niadi, lei stessa preannunciando tramite il serpente «gravi sciagure»; la poesia è intitolata proprio *Il serpente della casa*: «Non sente più il gusto del latte fresco / Il frutto della terra non cresce più dintorno / Da un capo all’altro / S’è espansa l’erbaccia // Nei mattoni delle fondamenta / Sono emerse voragini di tenebre / Da dove guardano gli occhi spetrali degli avi / Condannati per migliaia di anni // Scende pesantemente la notte sulle cose e sull’erba / Si ode sordo urlar l’oceano planetario / Dalle profondità umide solo i cani della terra / Concepiscono ancora sogghigni sul confine // Ma forse è proprio il serpente a essersi estinto / Da molto, quando i fuori ancora illudevano il giardino / E nelle tenebre che ci hanno inghiottiti / Non è rimasta a spadroneggiare che la colpa.»

Infine, un pensiero (magari più ottimista) di chiusura, ringraziando la scrittrice e filosofa Niadi Cernica per la porta dischiusa sul mistero delle *Isole degli Immortali*: «La luna, nella mitologia platonica antica, era il luogo delle anime degli immortali. [...] I cambiamenti lunari muovono gli oceani, elevano le anime verso i cieli, popolano di sogni il nostro sonno, portano visioni e conoscenza ai saggi solitari» (*La luna*).

Una menzione necessaria: il libro di Niadi Cernica è illustrato con disegni «recuperati dal portfolio delle opere adolescenziali» della extraordinaria e compianta pittrice Dany-Madlen Zărnescu (sorella di Doina, precocemente scomparsa) – pittrice che ha fatto del nero il colore fondamentale della sua arte, in cui ha fuso tutte le sfumature dell’arcobaleno, nostalgie discrete e misteriose aspettative.

CULTURA
SIAMO DI NUOVO INSIEME

Un figlio dall'Italia

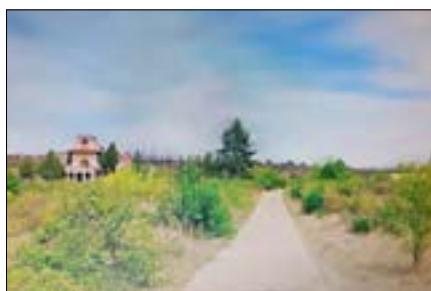
La storia sconosciuta di **Alexandru Averescu** e di sua moglie Clotilde

Continuiamo qui la storia iniziata nel precedente numero della rivista riguardante il legame tra il padre di Marcello Croce (poeta, filosofo, storico, membro del gruppo *Poesia Attiva* di Torino) e la famiglia del maresciallo Alexandru Averescu, che l'ha cresciuto in Romania fino alla maturità. Anche dopo il ritorno in Italia, Alberto Croce è rimasto in contatto con i genitori adottivi, e in questo numero vi invitiamo ad approfondire questa relazione con alcuni esempi di corrispondenza.

La corrispondenza tra Clotilde e Alberto proseguì ininterrottamente fino all'ultimo. La donna trascorreva molto tempo nella vasta tenuta di Dealul Viilor, presso l'antica città danubiana di Turnu Severin (Drobeta), dove a ridosso dei vigneti sorgeva la grande villa in stile composito, che abitò fino alla sua morte, avvenuta nel 1934.

A questo punto ho pensato di riportare qui, come esemplari di questa corrispondenza, due lettere inviate da Clotilde alla mia famiglia, rispettivamente nel giugno del 1929 e nell'agosto del 1932. I miei genitori si sposarono nel 1927.

L'intestazione a stampa della prima lettera attesta il suo attivo interesse per la causa femminile, che si traduceva nella creazione di opere di grande respiro, dedicate specialmente alle giovani e agli orfani. Le preoccupazioni di Clotilde qui riportate nella lettera sono legate soprattutto alle condizioni di sofferenza mentale di sua madre, che era ricoverata ormai da alcuni anni perché sofferente di malattie nervose.

Continuăm aici povestea începută în numărul trecut al revistei despre legătura dintre tatăl lui Marcello Croce (poet, filosof, istoric, membru al grupului *Poesia Attiva* din Torino) și familia mareșalului Alexandru Averescu, care l-a crescut în România până la vîrsta maturității. Deși întors în Italia, Alberto Croce a continuat să țină legătura cu părinții adoptivi, iar în acest număr vă invităm să aprofundăm această relație cu câteva exemple de corespondență.

Corespondența dintre Clotilde și Alberto a continuat neîntreruptă până în ultima clipă. Femeia petreceva mult timp în vasta moșie de la Dealul Viilor, în apropierea străvechiului oraș dunărean Turnu Severin (Drobeta), unde, dintre viile înconjurătoare, se iveau marea vilă în stil composit, în care a locuit până la moarte sa, în 1934.

Astfel, m-am gândit să citez aici, ca exemple ale acestei corespondențe, două scrisori trimise de Clotilde familiei mele, în iunie 1929 și, respectiv, august 1932. Părinții mei s-au căsătorit în 1927.

Antetul tipărit al primei scrisori atestă interesul ei activ pentru cauza femeilor, care s-a tradus prin inițiative de anvergură, dedicate în special fetelor tinere și orfanilor. Preocupările lui Clotilde aici, în scrisoare, sunt legate în principal de suferința psihică a mamei sale, care fusese spitalizată timp de mai mulți ani deoarece suferea de boli nervoase.

seconda parte

di
Marcello Croce

traducere
Olivia Simion

foto
archivio dell'autore
· arhiva autorului

Vila Averescu de lângă Drobeta Turnu Severin, într-o fotografie recentă

La villa Averescu presso Turnu Severin, com'è oggi

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

a doua parte

Un fiu din Italia.

Povestea necunoscută a lui Alexandru Averescu și a soției sale Clotilde

OTTOBRE-DICEMBRE

Bucarest, 24/6/929

Caro Alberto, la tua lettera colle righe di tua moglie mi fece grande piacere e vi ringrazio tutti e due dicendovi, cari miei, Alberto e Tina.

Vi ringrazio di cuore della visita pietosa che fate alla mia povera mamma, è certo che quando non è in crisi queste visite vostre le danno conforto. Vi ringrazio e vi prego di parlarle di me quando credete che comprenda dicendole che verrò a vederla.

Non posso dirvi quanto soffro di non poter venire; ogni volta che mi scrive il comm. Nasini, mi consiglia a non venire, perché vedendomi si esalterebbe troppo e colle sue grida renderebbe ancor più impossibile il suo soggiorno all'ospedale. Più volte l'hanno già voluta trasportare al Manicomio, e solo l'influenza di Nasini la mantiene a S. Salvario.

Non mi do pace pensando a lei, veramente sono qualche volta rivoltata contro il crudo destino che mi impedisce di avere mia madre con me, di curarla e renderle il suo male meno amaro. Mi consola solo un po' il pensiero che materialmente non manca di nulla.

Ancora una volta vi ringrazio e vi prego di andare sovente da lei. Se Lucia e Alessandro non ci vanno, tanto peggio per loro, sono degli ingratiti.

Vi prego anche di scrivermi più sovente, e spero che la vostra vita trascorra in buona armonia; vogliatevi bene, abituatevi a non contare che sul vostro lavoro e sul vostro affetto, potrete così lottare con qualunque contrarietà piaccia a Dio mandarvi.

Il generale sta ora abbastanza bene. Quanto alla politica pare che l'opinione pubblica abbia riacquistato per lui l'entusiasmo primitivo; tutti lo vogliono alla testa del governo. Confesso che tremo se ciò avviene, perché abbiamo qui una situazione delle più brutte che possano esistere; pregate quindi per noi che Dio mandi a lui la forza necessaria per far fronte alla situazione.

Vi abbraccio di cuore, e abbraccio anche Jole e Fatima.

Vostra mamma

P.S. Quando scrivete mandatemi sempre l'indirizzo. Ho dimenticato il numero.

București, 24/6/929

Dragă Alberto, scrisoarea ta, cu rândurile soției tale, mi-a făcut o mare placere și vă mulțumesc amândurora, dragii mei Alberto și Tina.

Vă mulțumesc din suflet pentru vizitele pline de compasiune pe care le faceți bietei mele mame, cu siguranță, atunci când nu este în mijlocul unei crize, aceste vizite din partea voastră îi aduc alinare. Vă mulțumesc și vă rog să îi vorbiți despre mine când credeți că înțelege, spunându-i că voi veni să o văd.

Nu am cuvinte să vă spun cât de mult sufăr că nu pot veni; de fiecare dată când îmi scrie, domnul Nasini mă sfătuiește să nu vin, pentru că,

văzându-mă, s-ar exalta preatate și cu strigătele sale ar face și mai imposibilă sederea ei la spital. De mai multe ori au vrut deja să o transporte la ospiciu și numai influența lui Nasini o ține la S. Salvario.

Nu-mi dau pace gândindu-mă la ea, chiar mă revolt uneori împotriva destinului crud care mă împiedică să o am pe mama lângă mine, să o îngrijesc și să îi fac boala mai puțin amară. Mă consolez doar puțin cu gândul că din punct de vedere material nu-i lipsește nimic.

Încă o dată, vă mulțumesc și vă rog să o vizitați des. Dacă Lucia și Alessandro nu merg, cu atât mai rău pentru ei, sunt niște nerecunoscători.

Vă rog, de asemenea, să-mi scrieți mai des și sper că viața voastră va decurge în bună armonie; iubiți-vă unul pe altul, obișnuiți-vă să vă bazați numai pe munca și pe afecțiunea voastră, veți putea astfel să vă luptați cu orice greutăți Dumnezeu va vrea să vi le trimítă în cale.

Generalul se simte acum destul de bine. În ceea ce privește politica, se pare că opinia publică și-a recăpătat entuziasmul inițial față de el; toată lumea îl vrea în fruntea guvernului. Mărturisesc că mă cutremur la gândul că asta s-ar putea întâmpla, pentru că avem aici una dintre cele mai urătoare situații care pot exista; aşa că rugăți-vă pentru noi ca Dumnezeu să-i trimîtă puterea necesară pentru a face față situației.

Vă îmbrățișez din inimă și îi îmbrățișez și pe Jole și Fatima.

Mama voastră

P.S. Când îmi scrieți, trimiteți-mi întotdeauna adresa. Am uitat numărul.

Il generale Averescu era salito alla guida di un primo governo tra il febbraio e il maggio del 1918, all'indomani di un momento difficile e doloroso per la Romania in quel lungo conflitto europeo che tuttavia sarebbe ancora proseguito fino alla fine di quell'anno. Ma il generale era portato dall'onda del grande appoggio popolare in seguito al coraggio da lui mostrato nel conflitto bellico, quando aveva guidato una vittoriosa controffensiva contro i bulgari. Averescu aveva poi retto un secondo governo nel dopoguerra, tra il marzo del 1920 e la fine del '21. E infine ancora un terzo governo dal marzo del 1926 al giugno del '27. Dal 1921 il generale era alla testa del Partidul Poporului (Partito del Popolo), conservatore, da lui fondato. Il terzo suo governo aveva risolto con successo, nei rapporti con l'Italia, la spinosa questione del riconoscimento dell'annessione della Bessarabia. Ma le elezioni politiche del 1927 avevano poi segnato una dura sconfitta per il nuovo Partidul Național Tărănesc (Partito Nazionale Contadino) successivamente fondato da Averescu, che venne costretto a stare all'opposizione.

La seconda lettera di Clotilde Averescu, che qui espongo, risale invece al 1932. Due anni soli la separano dalla morte, che avvenne nella villa, che lei chiamava affettuosamente «la vigna», di Turnu Severin, il 28 maggio 1934.

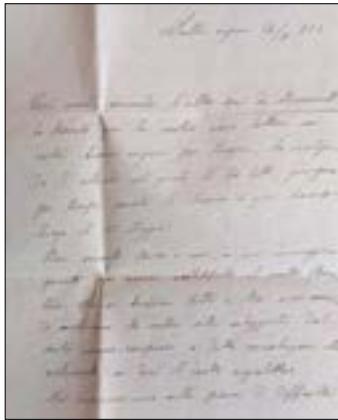
Dalla vigna, 14/4/932

Cari miei, venendo l'altro ieri da Bucarest ho trovato qui la vostra cara lettera coi vostri buoni auguri per Pasqua, che malgrado il ritardo col quale li ho letti, giungono per tempo perché le Pasque di qui hanno luogo il 1° Maggio.

Ben sovente penso a voi, e m'immagino quanto deve essersi sviluppato il vostro Renatino; Dio vi benedica tutti e tre e vi conceda di continuare la vostra vita soleggiata dal vostro amore reciproco e dalle consolazioni che certamente vi darà il vostro angioletto.

Noi viviamo una vita piena di difficoltà e di amarezze, poiché la situazione è tale che assiste alla lenta decomposizione del paese, e ti trovi, almeno per il momento, nell'impossibilità di fare qualche cosa per impedirla.

Speriamo nondimeno che le cose cambieranno e che il generale potrà ancora essere utile alla sua patria come lo è stato già tante volte.

Generalul Averescu ajunsese la conducerea unui prim guvern între februarie și mai 1918, în urma unei perioade dificile și dureroase pentru România în lungul conflict european care avea să continue totuși până la sfârșitul acelui an. Dar generalul era purtat de valul unei mari susțineri populare, în urma curajului de care dăduse dovadă în conflictul armat, când a condus o contraofensivă victorioasă împotriva bulgarilor. Averescu a deținut apoi un al doilea guvern după război, între martie 1920 și sfârșitul anului '21. Și, în sfârșit, încă un al treilea guvern, între martie 1926 și iunie '27. Din 1921, generalul se afla în fruntea Partidului Poporului, partid conservator, pe care îl fondase. Cel de-al treilea guvern al său reușise să rezolve cu succes, în relațiile cu Italia, problema spinoasă a recunoașterii anexării Basarabiei. Dar alegerile generale din 1927 marcaseră atunci o înfrângere amară pentru noul

Partid Național Tărănesc, fondat tot de Averescu, care a fost nevoie să stea în opozиție.

Cea de-a doua scrisoare a lui Clotilde Averescu, pe care o prezint aici, datează din 1932. Doar doi ani o despărțeau de moartea sa, survenită la vila din Turnu Severin, pe care ea o numea cu afecțiune „via”, la 28 mai 1934.

Dintre vii, 14/4/932

Dragii mei, venind alătării de la București, am găsit aici scumpa voastră scrisoare cu urările de Paști, care, în ciuda întârzierii cu care le-am citit, au ajuns la timp, deoarece sărbătorile pascale aici au loc la 1 mai.

Mă gândesc adesea la voi și îmi imaginez cât de mult trebuie să fi crescut Renatino al vostru; Dumnezeu să vă binecuvânteze pe toți trei și să vă permită să vă continuați viața însorită de dragoste pe care o aveți unul pentru celalăț și de alinările pe care vi le va da cu siguranță micul vostru îngerăș.

Noi trăim o viață plină de greutăți și de amărăciune, deoarece situația este de așa natură încât assistăm la descompunerea lentă a țării și ne aflăm, cel puțin pentru moment, în imposibilitatea de a face ceva pentru a o împiedica.

Cu toate acestea, sperăm că lucrurile se vor schimba și că generalul va putea fi încă util țării sale, așa cum a fost de atâtea ori până acum.

Desidero molto venire in Italia, ma non so quando mi sarà possibile.

Spero avrete passate delle buone Pasque; vi mando i miei più affettuosi abbracci. Bacio mille volte Renatino, di cui spero ricevere un'ultima fotografia.

Tante, tante cose.

Vosra mamma

C'è un velo di tristezza in queste sue semplici parole: il riflesso delle preoccupazioni della politica, la nostalgia delle persone lontane e forse anche i segni di un declino della salute. Il luogo da cui scrive (le «vigne») rivela tuttavia l'ambiente che più le era caro e familiare, i vasti vigneti di Turnu Severin non lontano dalle rive del Danubio. Luogo di pace per un'anima tormentata nella condivisione delle fatiche del marito Alexandru, in quel periodo una difficile lotta politica. Due anni prima, al rientro in Romania del re Carlo II dopo aver abdicato, Averescu era stato promosso Maresciallo supremo dell'esercito. Ma presto la posizione di Averescu si era fatta più debole a causa dell'ostilità che nutriva nei confronti della cerchia che circondava il re Carlo II, dominata dalla personalità intrigante di Elena Lupescu. Lo stesso re, avviato verso una concezione assolutistica, ispirò una scissione nel partito di Averescu, che fece emergere come rivale Octavian Goga. Alla data della lettera di Clotilde (14 aprile) mancavano tre mesi alle elezioni politiche del luglio 1932. Il clima in casa Averescu dovette essere molto teso.

Per concludere questo breve capitolo ho cercato di mettere in luce il profondo legame affettivo che unì fino all'ultimo Clotilde Averescu con Alberto e Tina Croce. Il modo stesso con cui firmava le sue lettere rivela questo affetto materno, come ho detto sopra profondamente ricambiato soprattutto da mio padre. Si può dire che egli ammirava il Maresciallo, ma amava la sua madre di adozione. Del primo ricordava la severità inflessibile, ma anche la forte esigenza educativa al patriottismo. Il generale Averescu trascorse quasi tre anni a Berlino (1895-98) come addetto militare presso l'ambasciata di Romania nella capitale tedesca. Raccontava mio padre, che durante una visita di eccezione dell'imperatore di Germania Guglielmo II, un bambino ricevette in fronte una lama lanciatagli dal generale perché aveva osato passare il dito su una grande torta per portarselo alla bocca. Pare che, a seguire, il Kaiser, all'indirizzo del bambino, accarezzandogli i capelli, alla vista della ferita sulla fronte, abbia esclamato «Ein künftiger Soldat!» («Un futuro soldato!»), con la soddisfazione del generale.

Ma già molto anziano io ricordo con quanta nostalgia mio padre rievocava i giorni di Turnu Severin e l'affetto di Clotilde.

Mi-ar plăcea foarte mult să vin în Italia, dar nu știu când îmi va fi posibil.

Sper că ați avut un Paște fericit; vă trimit îmbrățișările mele cele mai afectuoase. Îl sărut de o mie de ori pe Renatino, cu care sper să primesc o fotografie recentă.

Multe, multe urări.

Mama voastră

Se simte o undă de tristețe în aceste cuvinte simple ale ei: o reflexie a grijilor politice, o nostalgia față de oameni îndepărtați și poate chiar semnele unei sănătăți în declin. Cu toate acestea, locul din care scrie („vile”) dezvăluie mediul care i-a fost cel mai drag și mai familiar, vastele podgorii din Turnu Severin, nu departe de malurile Dunării. Un loc de liniște pentru un suflet chinuit de împărtășirea frământărilor soțului ei, Alexandru, în acea vreme aflat într-o luptă politică dificilă. Cu doi ani mai devreme, la întoarcerea regelui Carol al II-lea în România după abdicare, Averescu fusese promovat la funcția de mareșal suprem al armatei. Dar, în curând, poziția lui Averescu avea să devină precară din cauza ostilității sale față de cercul din jurul regelui Carol al II-lea, dominat de personalitatea intrigantă a Elenei Lupescu. Regele însuși, care tindea spre un regim autoritar, a determinat o ruptură în partidul lui Averescu, ceea ce a dus la apariția lui Octavian Goga ca rival. La data scrisorii lui Clotilde (14 aprilie), mai erau trei luni până la alegerile parlamentare din iulie 1932. Climatul din casa Averescu trebuie să fi fost foarte tensionat.

Pentru a încheia acest scurt capitol, am încercat să evidențiez legătura afectivă profundă care a unit-o până la sfârșit pe Clotilde Averescu de Alberto și Tina Croce. Însuși modul în care ea își semna scrisorile dezvăluie această afecțiune maternă, aşa cum am spus mai sus, profund reciprocă, mai ales din partea tatălui meu. Se poate spune că îl admira pe Mareșal, dar pe mama sa adoptivă o iubea. De la primul a reținut severitatea inflexibilă, dar și marea exigență în educația patriotică. Generalul Averescu a petrecut aproape trei ani la Berlin (1895-98) ca atașat militar la ambasada României din capitala germană. Tatăl meu a povestit că, în timpul unei vizite exceptionale a împăratului Germaniei, Wilhelm al II-lea, un copil a primit o lamă peste frunte de la general pentru că îndrăznise să treacă cu degetul peste o prăjitură mare și să îl ducă la gură. Se pare că, ulterior, Kaiserul, adresându-se copilului, mânăindu-i părul, la vedere răni de pe frunte, a exclamat „Ein künftiger Soldat!” („Un viitor soldat!”), spre satisfacția generalului.

Îmi amintesc cu cătă nostalgia tatăl meu, deja foarte bătrân, rememora zilele de la Turnu Severin și afecțiunea lui Clotilde.

O călătorie în Friuli

În romanul *În căutarea timpului pierdut*, Proust vorbește despre memorie ca despre o victorie asupra timpului și a morții. Prin păstrarea în memorie a oamenilor și întâmplărilor trecute, aceștia împărtășesc viață celor care își amintesc de ei. Astfel, ceea ce a trecut și a murit capătă din nou viață în timpul amintirii. Pentru Proust aceasta reprezintă o umilă victorie a omului în lupta cu timpul și moartea. Călătoria pe care am făcut-o în Friuli a fost, aşadar, o încercare de a reda viață unor oameni și locuri pe care le-am cunoscut parțial, fragmentar, cu mult timp în urmă și care există acum doar în amintire. Am vizitat această frumoasă regiune Friuli într-un iulie însorit, alături de soția, nepoata cu soțul ei și mama acestuia.

FAGAGNA

Prima etapă a călătoriei a fost la Fagagna, un sat la jumătate de oră de Udine. În acest sat există o „Congregazione Suore di Carità” instalată pe domeniul donat de Noemi Nigris, o binefăcătoare din secolul trecut a localității. Sora bunicii mele, Enrica Baroli, a fost din copilarie călugărită în acest așezământ și a murit tot acolo. Străbunicul meu, Giuseppe Baroli, a avut trei fete, dintre care cu primele două, Vetulia (bunica mea) și Argia, a venit în Romania, iar cea mică, Enrica, fiind

Nel romanzo *Alla ricerca del tempo perduto*, Proust parla della memoria come di una vittoria sul tempo e sulla morte. Mantenendo vivo il ricordo delle persone e degli eventi passati, questi ultimi condividono la vita di chi li ricorda. In questo modo, ciò che è passato e morto torna a nuova vita nel tempo del ricordo. Per Proust questo rappresenta un'umile vittoria dell'uomo nella lotta contro il tempo e la morte. Il viaggio che ho fatto in Friuli è stato perciò un tentativo di restituire vitalità a persone e luoghi che ho conosciuto parzialmente, in modo frammentario, molto tempo addietro e che esistono ora solo nei ricordi. Ho visitato la bella regione del Friuli in un luglio soleggiato insieme a mia moglie, mia nipote e suo marito e la madre di quest'ultimo.

FAGAGNA

La prima tappa del viaggio è stata Fagagna, una cittadina a mezz'ora da Udine. In questa cittadina esiste una «Congregazione Suore di Carità» installata sul territorio donato da Noemi Nigris, una benefattrice locale vissuta nel secolo scorso. La sorella di mia nonna, Enrica Baroli, fin dall'infanzia è stata suora in questa struttura, dov'è anche morta. Il mio bisnonno, Giuseppe Baroli, ha avuto tre figlie, tra le quali, le prime due, Vetulia (mia nonna) e Argia, sono

de
Silviu Niță

traduzione
Clara Mitola

foto
archiva autorului ·
archivio dell'autore

copil, a rămas la surorile de caritate din Fagagna. Bunica Vetulia a mai întâlnit-o pe sora sa, Enrica, de câteva ori, iar eu am întâlnit-o o singură dată, când am fost cu soția într-o excursie în Italia, în 1976, și ne-am oprit la Fagagna pentru că am avut o problemă cu mașina. Anul acesta am vrut să revedem după aproape 50 de ani această mică mănăstire. Am avut bucuria să le cunoaștem pe cele câteva măicuțe catolice din comunitate. Din păcate, unele nu își amintea de sora bunicii mele fiindcă veniseră în mănăstire după ce aceasta a murit. Mănăstirea era puțin schimbată față de 1976, cu o frumoasă grădină interioară. Măicuțele se ocupă în continuare de clase de preșcolari și scoala și cu activități de binefacere, atât în oraș, cât și în toată Italia și străinătate.

Foto stânga: măicuțele de la Fagagna cu ocazia vizitei noastre

Foto a sinistra: le suore di Fagagna in occasione della nostra visita

Bunica mea în vizită la sora ei cu alta maică alături

Mia nonna in visita da sua sorella con un'altra suora accanto

SAN DANIELE

De la liniștea Fagagniei am trecut pe la Festivalul din San Daniele, care este dedicat prosciutto-ului. San Daniele este un sat vechi, cu o biserică datând din secolul al XIII-lea, aflat pe un deal cu o priveliște foarte frumoasă și găzduiește în fiecare an festivalul celebrului prosciutto. Prosciutto de San Daniele este rezultatul unei îndelungate tradiții, respectând regulile de preparare fără niciun aditiv sau conservant. Festivalul există de 35 de ani și durează 4 zile, între 30 iunie și 3 iulie, iar turiști din întreaga Italia vin să deguste prosciutto, brânzeturi specifice, precum Montasio, grappa, vinuri și bere din zonă. Satul este plin de terase și localuri amenajate festiv, unde turiștii pot degusta produsele locale pe fond muzical specific zonei.

venute con lui in Romania, mentre la più piccola, Enrica, che era ancora una bambina, è rimasta con le suore di carità di Fagagna. Nonna Vetulia ha visto sua sorella Enrica alcune volte, ed io stesso l'ho incontrata una sola volta, quando ho fatto un viaggio in Italia con mia moglie, nel 1976, e ci siamo fermati a Fagagna a causa di un problema alla macchina. Quest'anno abbiamo voluto rivedere questo piccolo monastero, dopo quasi 50 anni. Abbiamo avuto il piacere di conoscere le poche suore cattoliche della comunità. Purtroppo, alcune di loro non ricordavano la sorella di mia nonna, poiché erano arrivate al monastero dopo la sua morte. Il monastero era un po' cambiato rispetto al 1976, arricchito da un bel cortile interno. Le suore continuano a occuparsi di classi prescolari e scolari, e a svolgere attività di beneficenza in città, come anche in tutta l'Italia e all'estero.

SAN DANIELE

Dalla quiete di Fagagna siamo passati al Festival di San Daniele, dedicato al prosciutto. San Daniele è un vecchio comune, con una chiesa del XIII secolo, situato su una collina dalla meravigliosa vista e ospita ogni anno il festival del celebre prosciutto. Il prosciutto San Daniele è il risultato di una lunga tradizione, che rispetta le regole di preparazione senza nessun additivo o conservante. Il Festival esiste da 35 anni e dura 4 giorni, tra il 30 giugno e il 3 luglio, e turisti da tutta Italia vi prendono parte per gustare prosciutto, formaggi specifici, come il Montasio, grappa, vini e birra locale. La cittadina è piena di terrazze e locali addobbati per la festa, luoghi in cui i turisti possono degustare i prodotti locali, ascoltando musica specifica della zona.

SOLIMBERGO

La seconda tappa del viaggio è stata a Solimbergo. Questo piccolo comune tra i monti è il paese natale di mio nonno, Vincenzo Mander, e il luogo da cui è partito alla volta della Romania. Solimbergo è situata sulla sponda del fiume Meduna e appartiene all'amministrazione del comune di Sequals. Nel paese e nei suoi dintorni esistono obiettivi turistici come il Castello di Solimbergo, il Duomo di Santa Maria Maggiore e un monumento agli eroi.

Solimbergo e altri comuni della regione sono famosi per l'artigianato del mosaico e del marmo artificiale. In un paese vicino, Spilimbergo, esiste un'importante scuola di artigianato, e i mosaici realizzati lì hanno caratteristiche specifiche, riconoscibili nelle diverse zone d'Italia. Ecco spiegato perché mio nonno e i suoi figli fossero artigiani nel mosaico e nei lavori in cemento, e a Bacău, dove si sono trasferiti, hanno lavorato nell'edilizia civile:

A doua etapă a călătoriei a fost la Solimbergo. Acest sat mic din munte este satul în care s-a născut bunicul meu, Vincenzo Mander, și de unde a plecat în România. Solimbergo este situat pe malul râului Meduna și aparține administrativ de comuna Sequals. În sat și împrejurimile sale, ca obiective turistice, există Castelul Solimbergo, Domul Santa Maria Maggiore și un monument al eroilor.

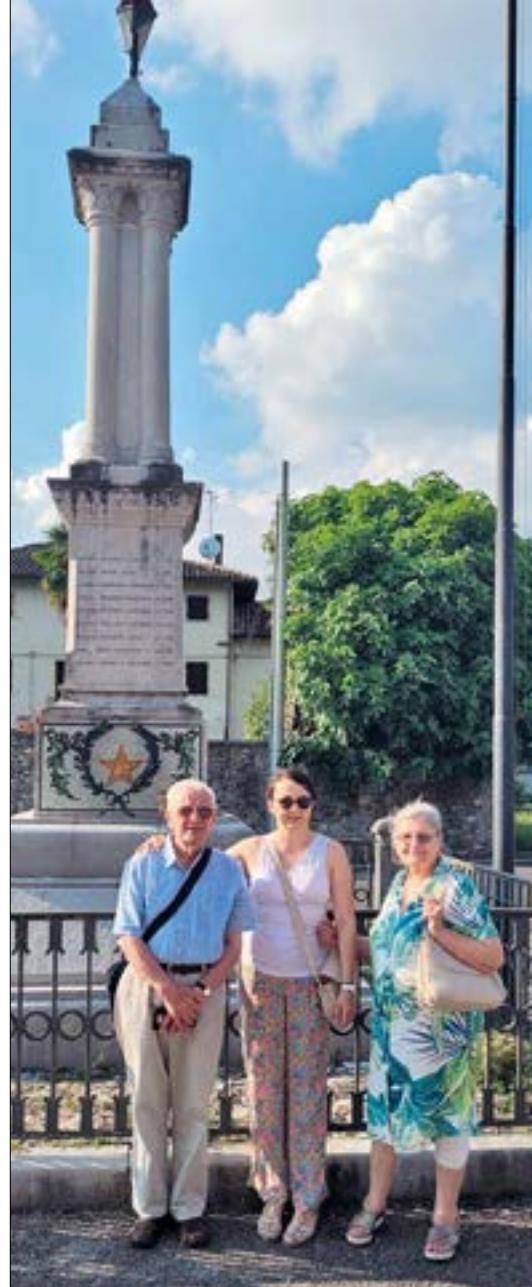
Solimbergo și alte sate din regiune sunt renumite pentru meșteșugul mozaicului și al marmurei artificiale. Într-un sat vecin, Spilimbergo, există o importantă școală de meserii, iar mozaicurile realizate acolo au anumite caracteristici ce pot fi recunoscute în diferite zone ale Italiei. Se explică, astfel, de ce bunicul meu și fii săi erau meșteri în mozaicuri și lucrări în ciment, iar în Bacău, acolo unde s-au așezat, au lucrat în domeniul construcțiilor civile: monumente funerare, statui în parcuri, tuburi pentru fântâni și canalizări, *piastrelle* pentru trotuare. În satul Solimbergo, numele Mander este purtat de o mare parte a locuitorilor și există mai multe străzi care poartă acest nume, chiar și o tavernă a satului, „Al Fogolar di Mander”. De asemenea, pe monumentul din centrul orașului, dedicat eroilor din Primul Război Mondial, majoritatea numelor sunt Mander.

LACUL CAVAZZO, ȚĀRMUL ADRIATICII ȘI AQUILEIA

Lacul Cavazzo este numit de localnici „marea dintre munci” și este un lac glaciar în Alpii Carnici, amenajat pentru recreere, sporturi acvatici și plimbări cu barca. În jurul lacului există un parc pentru plimbări, picnicuri, camping sau restaurante pentru turiști.

Cele mai cunoscute plaje din regiunea Friuli sunt la Grado și Lignano Sabbiadoro. Plajele sunt foarte largi, cu apă curată și nisip fin și se întind pe zeci de kilometri. Plajele mărginesc laguna Marano, foarte asemănătoare cu laguna Venetiei, iar Grado este o peninsulă lungă și subțire, foarte asemănătoare cu insula Lido, amândouă închînd laguna spre mare.

Aproape de țārmul Adriaticii se găsește și localitatea Aquileia. Cetatea, un patrulater cu două străzi principale în formă de cruce, datează din secolul al II-lea î.Hr., având inițial scop strategic la frontieră. În secolul al IV-lea, în timpul lui Diocletian, istoricii romani o enumerau printre primele 9 cele mai mari și importante orașe din lume. Aquileia a fost sediul patriarhatului nordului Italiei cu o activitate misionară și de evanghelizare în toată zona de vest a Serbiei, până în Bulgaria. Patriarhatul s-a mutat întâi la Udine și apoi la Veneția, care a câștigat definitiv suveranitatea religioasă în timp ce Aquileia și-a pierdut din importanță.

Monumentul eroilor din Solimbergo

Monumento agli eroi di Solimbergo

monumenti funebri, statue all'interno di parchi, condutture per pozzi e fognature, piastrelle per i marciapiedi. Nella cittadina di Solimbergo, il nome Mander è portato da buona parte degli abitanti ed esistono diverse strade con questo nome, perfino una taverna del luogo, «Al Fogolar di Mander». Allo stesso modo, sul monumento presente al centro della città, dedicato agli eroi della Prima Guerra Mondiale, la maggior parte dei nomi sono Mander.

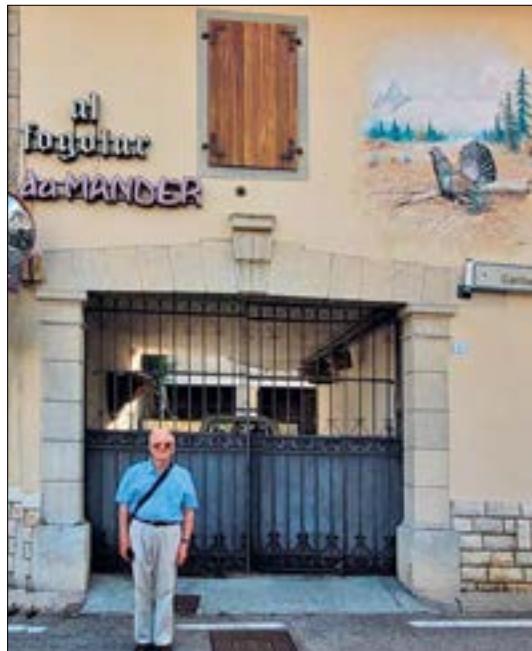
IL LAGO DI CAVAZZO, LA COSTA ADRIATICA E AQUILEIA

Gli abitanti della zona chiamano il Lago di Cavazzo «il mare tra i monti» ed è un lago di origine glaciale tra le Alpi Carniche, attrezzato per attività ricreative, sport acquatici e gite in barca. Intorno al lago esiste un parco per passeggiare, organizzare picnic e campeggiare, e ristoranti per turisti.

Le più famose spiagge del Friuli sono a Grado e a Lignano Sabbiadoro. Le spiagge sono assai ampie, con acqua cristallina e sabbia fine, e

UDINE

Pe toată perioada excursiei am locuit la Udine, un oraș care nu este pe traseul clasic turistic al Italiei, dar care este foarte frumos și în care se simte puternic influența venețiană, în special în privința stilului arhitectural. De-a lungul veacurilor, Udine a fost supusă atacurilor turcilor, s-a aflat sub influență și dominația Veneției și austriecilor, iar din 1866 a devenit parte a Regatului Italiei. Orașul este dominat de Castelul renascentist construit de venețieni în secolul al XVI-lea la ordinul împăratului Otto al II-lea și care se află pe o colină în centrul orașului. De sus, se văd Alpii Carnici și valea râului Tagliamento. În castel există două muzee permanente: Muzeul de Artă Antică și Muzeul de Istorie. În centrul orașului se află sediul primăriei, tipic venețian, cu a sa Loggia del Lionello. Locul cel mai cunoscut este Piazza della Libertà și Porticato di San Giovanni. Un alt obiectiv important este domul din Udine, care îmbină în mod unic stilul gotic cu cel romanic. În interior se găsesc faimoasele fresce ale artistului Tiepolo.

Taverna „Al Fogolar di Mander” în Solimbergo

Taverna «Al Fogolar di Mander» a Solimbergo

Cine vizitează Udine este uimit de iubirea față de câini a locuitorilor săi. Aproape jumătate dintre locuitori se plimbă pe străzi cu un mic prieten în lesă. În Udine, câinii au dreptul să intre în toate magazinele și chiar și în supermarketuri, unde unele coșuri de cumpărături au un compartiment special pentru ei. De asemenea, putem întâlni numeroase saloane de coafură pentru câini.

Așadar, în călătoria de o săptămână pe care am făcut-o în Friuli am descoperit și redescoperit locuri importante, atât din punct de vedere turistic, cât și sufletesc, pentru că acolo își are originile familia mea.

si estendono per decine di chilometri. Le spiagge costeggiano la laguna di Marano, molto simile a quella di Venezia, mentre Grado è una penisola lunga e sottile, molto simile al Lido anche perché entrambe chiudono l'accesso al mare della laguna.

Vicino alla costa dell'Adriatico c'è anche la località di Aquileia. La cittadella, un quadrilatero con due strade principali a forma di croce, risale al II secolo a.C. e aveva inizialmente uno scopo strategico alla frontiera. Nel IV secolo, all'epoca di Diocleziano, gli storici romani la elencano tra le prime 9 più grandi e importanti città del mondo. Aquileia è stata sede del patriarcato dell'Italia settentrionale, che svolgeva attività missionaria e di evangelizzazione in tutta la zona occidentale della Serbia, fino in Bulgaria. Il patriarcato è stato trasferito inizialmente a Udine e poi a Venezia, permettendo a quest'ultima di acquisire la definitiva sovranità religiosa, mentre Aquileia ha perso la sua importanza.

UDINE

Per tutto il tempo del viaggio abbiamo abitato a Udine, una città assente nelle classiche rotte turistiche italiane, ma che appare bellissima e in cui si percepisce la forte influenza veneziana, specialmente dal punto di vista architettonico. Nei secoli, Udine ha subito gli attacchi dei turchi, l'influenza e la dominazione di Venezia e degli austriaci e nel 1866 è diventata parte del Regno d'Italia. La città è dominata dal Castello rinascimentale costruito dai veneziani nel XV per volere dell'imperatore Ottone II, e si erge su una collina al centro della città. Dall'alto, si vedono le Alpi Carniche e la valle del fiume Tagliamento. Nel castello esistono due musei permanenti: il Museo di Arte Antica e il Museo di Storia. Al centro della città si trova la sede del comune, in tipico stile veneziano, con la sua Loggia del Lionello. Il luogo più conosciuto è Piazza della Libertà, insieme al Porticato di San Giovanni. Un altro obiettivo importante è il duomo di Udine, che unisce in modo unico lo stile gotico e quello romanico. All'interno custodisce i famosi affreschi del Tiepolo.

Chi visita Udine è sorpreso dall'amore dei suoi abitanti nei confronti dei cani. Quasi la metà dei cittadini passeggiava per le strade con un piccolo amico al guinzaglio. A Udine, i cani possono entrare in tutti i negozi e perfino nei supermercati, dove alcuni carrelli hanno un compartimento speciale per loro. Ugualmente, ci sono numerosi saloni di toelettatura per cani.

Così, nel mio viaggio di una settimana in Friuli ho scoperto e riscoperto luoghi importanti, tanto dal punto di vista turistico, quanto anche sentimentale, perché è lì che risiedono le origini della mia famiglia.

«La poesia è scesa in strada» anche quest'anno - FIPB 2023

Milo De Angelis a Bucarest

dialoghi
letterari

Con letture, presentazioni e incontri sparpagliati in diversi luoghi della città (Museo della Letteratura, Arcub, Libreria Cărtureşti ecc.), il FIPB ha cercato come sempre di presentare la poesia romena in tutte le sue correnti e particolarità, attraverso le voci di grandi nomi come Ana Blandiana, Dinu Flămând, Ioana Crăciunescu, Ioan Es. Pop, Magda Cârneci, Octavian Soviany, Angela Marinescu, Ion Mureşan, Caius Dobrescu, Nora Iuga – per citarne alcuni – insieme a quelle più avanguardistiche e contemporanee, performative in molti casi, appartenenti a poeti come Radu Vancu, Alina Purcaru, Andrei Novac, Rita Chirian, Adelina Pascale, Moni Stănilă (che quest'anno, con il suo *Ofsaid*, ha vinto numerosi premi poetici), Mitoş Micleușanu, Mugur Grosu, Livia řtefan, Ligia-Verkin Keşişian, Bogdan-Alexandru Stănescu, Teodor Dună e molti altri ancora.

Mescolati a quelli romeni, numerosi anche i poeti stranieri, provenienti da Polonia, USA, Repubblica di Moldavia, Portogallo, Canada, Grecia, Turchia, Spagna, Francia, Perù, Olanda, Algeria, Germania, Bolivia e naturalmente dall'Italia, che ha partecipato al FIPB 2023 con Milo De Angelis, uno dei maggiori poeti italiani viventi.

Critico letterario, traduttore (dal francese, dal greco e dal latino) e naturalmente poeta, Milo De Angelis debutta nel 1976 con la raccolta *Somiglianze*, aprendo la strada a una poesia che

Tra l'11 e il 17 settembre 2023, la nostra capitale ha ospitato la XIII edizione del Festival Internazionale di Poesia di Bucarest, uno splendido evento organizzato ogni anno dal Museo Nazionale della Letteratura Romena e un'occasione quasi unica per creare o rinsaldare legami con la poesia contemporanea, romena e straniera.

Între 11 și 17 septembrie 2023, capitala noastră a găzduit cea de-a XIII-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie București, un eveniment splendid organizat în fiecare an de Muzeul Național al Literaturii Române și o ocazie aproape unică de a crea sau de a consolida legăturile cu poezia contemporană, românească și străină.

Cu lecturi, prezentări și întâlniri răspândite în tot orașul (Muzeul Literaturii, Arcub, Librăria Cărtureşti etc.), FIPB a căutat, ca de fiecare dată, să prezinte poezia românească în toate curentele și particularitățile ei, prin intermediul vocilor unor nume mari precum Ana Blandiana, Dinu Flămând, Ioana Crăciunescu, Ioan Es. Pop, Magda Cârneci, Octavian Soviany, Angela Marinescu, Ion Mureşan, Caius Dobrescu, Nora Iuga – pentru a numi câteva – inclusiv vocile mai avangardiste și contemporane, performative în multe cazuri, aparținând unor poeti precum Radu Vancu, Alina Purcaru, Andrei Novac, Rita Chirian, Adelina Pascale, Moni Stănilă (care, în acest an, cu al său *Ofsaid*, a câștigat numeroase premii de poezie), Mitoş Micleușanu, Mugur Grosu, Livia řtefan, Ligia-Verkin Keşişian, Bogdan-Alexandru Stănescu, Teodor Dună și încă mulți alții.

Printre cei români, au fost numeroși și poetii străini, din Polonia, SUA, Republica Moldova, Portugalia, Canada, Grecia, Turcia, Spania, Franța, Peru, Olanda, Algeria, Germania, Bolivia și, bineînțeles, Italia, care a participat la FIPB 2023 cu Milo De Angelis, unul dintre cei mai mari poeti italieni în viață.

Critic literar, traducător (din franceză, greacă și latină) și, bineînțeles, poet, Milo De Angelis a debutat în 1976 cu colecția *Somiglianze* (*Asemănări*), deschizând calea unei poezii care se reîntoarce la simbolism, romanticism, la individ,

di
Clara Mitola

traducere
Olivia Simion

„Poezia a ieșit în stradă” și în acest an – FIPB 2023

Milo De Angelis la București

ritorna al simbolismo, al romanticismo, all'individuo, in netta rottura con lo sperimentalismo neoavanguardista dominante nella cultura poetica italiana degli anni '60 e '70 (rappresentata da intellettuali come Edoardo Sanguineti o dal Gruppo 63). La base di questa scelta artistica risiede innanzitutto nella concezione tragica che De Angelis ha dell'esistenza, tragicità prodotta dall'irrisolvibile compresenza di elementi inconciliabili come il nichilismo e la coscienza del nulla contrapposti all'attesa dell'evento straordinario o alla fede nel destino, la memoria come ritorno al passato ma anche come rinascita futura, la tensione mortuaria ma anche l'esaltazione della vita. Questa sorta di poetica dell'inconciliabile si traduce inizialmente in una poesia dal respiro corto e ricca di sospensioni, frammentaria e concentrata, spesso vicina all'aforisma ma che man mano, nel susseguirsi delle raccolte e delle stagioni, si distende e si fa più comunicativa, narrativa, quasi diaristica.

Nella cornice del FIPB, oltre alla serata inaugurale dell'11 settembre, in cui il poeta italiano ha ricevuto il Premio «Tudor Arghezi» e, come da programma, ha letto alcune delle sue poesie, De Angelis ha partecipato a diversi incontri, due dei quali di particolare impatto ed interesse: la presentazione della sua antologia bilingue *In apnea. Poesie / În apnee. Poezii*, pubblicata da Humanitas (giusto in tempo per il festival), il 12 settembre, e il dialogo con la poetessa Ana Blandiana e il traduttore e docente Bruno Mazzoni il 13 settembre. Ho partecipato a entrambi gli eventi ed è stato una vera fortuna averlo fatto, perché entrare in contatto con i pensieri, con l'immaginario e le perplessità di poeti, traduttori e intellettuali di così alto livello, non è cosa da poco.

L'evento del 12 settembre è stato in realtà composto da una doppia presentazione poiché, accanto all'antologia *In apnea. Poesie / În apnee. Poezii* di Milo De Angelis, è stata presentata anche l'edizione bilingue della raccolta *Om cu vâslă pe umăr / Uomo con remo in spalla* (Raffaelli Editore), firmata da Dinu Flămând e splendidamente tradotta in italiano dalla docente e traduttrice Smaranda Bratu Elian, allo stesso tempo anche curatrice dell'antologia di De Angelis, quest'ultima tradotta in romeno dalle bravissime Aurora Firță Marin e Dana Barangea. Dopo le letture, in italiano e in romeno, si è aperto un interessante dialogo tra pubblico, autori e traduttori,

într-o ruptură netă față de experimentalismul neoavanguardist dominant în cultura poetică italiană a anilor '60 și '70 (reprezentată de intelectuali precum Edoardo Sanguineti sau Grupul 63). La baza acestei opțiuni artistice se află în primul rând concepția tragică asupra existenței pe care o are De Angelis, tragicism produs de coexistența de nerezolvat a unor elemente ireconciliabile precum nihilismul și conștiința neantului, în opozitie cu aşteptarea evenimentului extraordinar sau credința în destin, memoria ca întoarcere în trecut, dar și ca renaștere viitoare, tensiunea mortuară, dar și exaltarea vieții. Acest tip de poetică a ireconciliabilului se traduce inițial printr-o poezie cu respirație scurtă și plină de suspensii, fragmentară și concentrată, adesea apropiată de afo-

rism, dar care treptat, în succesiunea colecțiilor și a anotimpurilor, devine mai comunicativă, narrativă, aproape diaristică.

În cadrul FIPB, pe lângă seara de deschidere din 11 septembrie, în care poetul italian a primit Premiul „Tudor Arghezi” și, conform programului, a citit câteva dintre poezile sale, De Angelis a participat la mai multe întâlniri, între care două de mare impact și interes: prezentarea antologiei sale bilingve *In apnea. Poesie / În apnee. Poezii*, apărută la editura Humanitas (chiar la timp pentru festival), pe 12 septembrie, și dialogul cu poetă Ana Blandiana și cu traducătorul și profesorul Bruno Mazzoni, pe 13 septembrie. Am participat la ambele evenimente și a fost o adevărată sănsă că am făcut-o, pentru că a intra în contact cu gândurile, imaginariul și perplexitatele unor poeti, traducători și intelectuali de un asemenea nivel nu e puțin lucru.

Evenimentul din 12 septembrie a fost, de fapt, o dublă prezentare deoarece, alături de antologia *In apnea. Poesie / În apnee. Poezii* a lui Milo De Angelis, a fost prezentată și ediția bilingvă a colecției *Om cu vâslă pe umăr / Uomo con remo in spalla* (Raffaelli Editore), semnată de Dinu Flămând și splendid tradusă în italiană de traducătoarea prof. Smaranda Bratu Elian, care a îngrijit în același timp și antologia lui De

Foto: I.P.B.

dialoguri
literare

dialoghi letterari

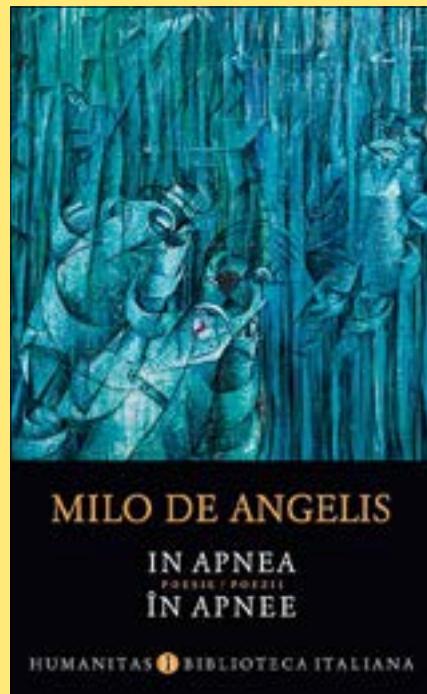
in cui Milo De Angelis ha raccontato della sua poetica e delle sue «ossessioni», del suo rapporto con la traduzione (come traduttore ma anche, come in questo caso, autore di poesie tradotte in un'altra lingua) e di quello, particolarmente caro al poeta italiano, con la poesia romena. Grazie ad autori come Ion Barbu, Lucian Blaga o Ana Blandiana, infatti, Milo De Angelis ha potuto creare un legame affettivo con la Romania, paese che gli sembrava di conoscere sebbene lo vedesse ora per la prima volta, un legame in un certo modo sugellato dalla pubblicazione di questa prima antologia in lingua romena.

Il giorno successivo, 13 settembre, Ana Blandiana, Bruno Mazzoni e Milo De Angelis hanno dato vita a un incontro intenso, profondo, a tratti emozionante, attraverso un dialogo (reso possibile tra i due poeti dalla mediazione di Bruno Mazzoni, ad oggi forse il più importante traduttore italiano di letteratura romena) che ha toccato i temi dell'assenza, della vita e della morte,

del tempo della solitudine a partire dall'ultimo volume di Ana Blandiana, tradotto dal prof. Mazzoni e pubblicato in edizione bilingue, *Variațiuni pe o temă dată / Variazioni su un tema dato* (Ed. Donzelli). «Un libro assolutamente speciale, nel senso che non è stato scritto per essere pubblicato. È stato scritto come una cura dopo la morte di mio marito» sono le parole con cui la poetessa (in un'intervista per Radio Romania Internazionale) spiega la genesi di questi suoi

ultimi versi, per altro di una bellezza sbalorditiva nella loro delicatezza, nella malinconia che irrova l'intero tessuto poetico di cui sono fatti ma, allo stesso tempo, nella semplicità e forza con cui riescono a trasmettere la sensazione, leggera ma pregnante, di una spiritualità che persiste e che cancella il confine tra vita e morte. «Alla fine ho scoperto che, spiritualmente, non c'è una linea tra le due vite», aggiunge Ana Blandiana.

Il dialogo tra i due poeti è poi continuato con la lettura reciproca dei loro testi, in originale e in traduzione, per concludersi con interpretazioni poetiche e mutue analisi, con reciproca soddisfazione.

Angelis, aceasta din urmă tradusă în limba română de excelentele Aurora Firță Marin și Dana Barangea. După lecturi, în italiană și română, s-a deschis un dialog interesant între public, autori și traducători, în care Milo De Angelis a vorbit despre poetica și „obsesiile” sale, despre relația sa cu traducerea (ca traducător, dar și ca, în acest caz, autor de poezii traduse în altă limbă) și despre cea, deosebit de dragă poetului italian, cu poezia românească. Într-adevăr, datorită unor autori precum Ion Barbu, Lucian Blaga sau Ana Blandiana, Milo

De Angelis a reușit să creeze o legătură emoțională cu România, țară pe care avea impresia că o cunoaște deși o vedeau atunci pentru prima dată, o legătură într-un anumit sens pecetluită de publicarea acestei prime antologii în limba română.

A doua zi, 13 septembrie, Ana Blandiana, Bruno Mazzoni și Milo De Angelis au dat viață unei întâlniri intense, profunde, pe alocuri emoționante, printr-un dialog (făcut posibil între cei doi poeți prin medierea lui Bruno Mazzoni, astăzi poate cel mai important traducător italian de literatură română) care a atins teme precum absența, viața și moartea, vremea singurății, pornind de la cel mai recent volum al Anei Blandiana, în traducerea prof. Mazzoni și publicat într-o ediție bilingvă, *Variațiuni pe o temă dată / Variazioni su un tema dato* (Ed. Donzelli). „O carte absolut specială, în sensul că nu a fost scrisă pentru a fi publicată. A fost scrisă ca leac după moartea soțului meu”, sunt cuvintele cu care poeta (într-un interviu pentru Radio România Internațional) explică geneza acestor versuri ale ei, de o frumusețe uluitoare în delicatețea lor, în melancolia care pătrunde în întreaga țesătură poetică din care sunt alcătuite dar, în același timp, în simplitatea și forță cu care reușesc să transmită senzația, ușoară, dar pregnantă, a unei spiritualități care persistă și șterge granița dintre viață și moarte. „În cele din urmă am descoperit că, din punct de vedere spiritual, nu există o linie între cele două vieți”, adaugă Ana Blandiana.

Dialogul dintre cei doi poeți a continuat cu lectura reciprocă a textelor lor, în original și în traducere, încheindu-se cu interpretări poetice și analize reciproce, spre satisfacția ambilor.

Tot în dimineața zilei de 13 septembrie, Milo De Angelis s-a întâlnit cu elevii secției bilingve de italiană a Colegiului Național „Ion

Ancora, nella mattinata dello stesso 13 settembre, Milo De Angelis ha incontrato gli alunni della sezione bilingue italiana del Collegio Nazionale «Ion Neculce», in un evento moderato dalla prof.ssa Nicoleta Silvia Ioana. L'incontro è stato aperto da un momento musicale, eseguito al flauto da uno degli alunni, dopo il quale il poeta ha letto alcune delle sue poesie in italiano (seguite dalle traduzioni in romeno, lette da alcuni alunni) e ha risposto alle domande dei ragazzi, per poi soffermarsi a chiacchierare con un'alunna particolarmente appassiona di poesia.

Concludo quest'articolo dedicato al Festival Internazionale di Poesia di Bucarest e a Milo De Angelis, ma soprattutto alla poesia e alla sua enorme bellezza, con un breve testo di Milo De Angelis, tratto dall'antologia *In apnea. Poesie / În apnee. Poezii* e tradotto da Dana Barangea.

Neculce”, într-un eveniment moderat de prof. Nicoleta Silvia Ioana. Întâlnirea a fost deschisă de un moment muzical, interpretat la flaut de unul dintre elevi, după care poetul a citit câteva dintre poezile sale în limba italiană (următoare de traduceri în limba română, citite de o parte dintre elevi) și a răspuns întrebărilor elevilor, pentru a se opri apoi să discute cu o elevă deosebit de pasionată de poezie.

Închei acest articol dedicat Festivalului Internațional de Poezie de la București și lui Milo De Angelis, dar, mai presus de toate, poeziei și enorimei sale frumuseți, cu un scurt text al lui Milo De Angelis, extras din antologia *In apnea. Poesie / În apnee. Poezii* și tradus de Dana Barangea.

**dialoguri
literare**

SECONDA TAPPA DEL VIAGGIO NOTTURNO

E poi li hai visitati tutti, uno per uno, i cinema sperduti nelle periferie, i poveri locali di quartiere quelli che davano due film per centoventi lire e una vecchia cassiera dalle labbra viola strappava per te il prezioso bigliettino e tu entravi e c'era sempre un uomo con le caramelle in mano e una fanciulla di un'altra età, smarrita in quella sala che ti parlava di giostre e tamburelli e ti diceva lui non è tornato, lui non è tornato e io sono la voce del tempo, la voce del tempo e del distacco che si ripete in ogni tempo e mi appoggiava la testa sulla spalla e intonava una canzone dalle parole scure e a lungo durò la melodia, a lungo, e alla fine divampò la solitudine.

A DOUA ETAPĂ A CĂLĂTORIEI NOCTURNE

Apoi ai luat la rând toate cinematografele pierdute la periferii, localurile săracăcioase de cartier care dădeau două filme la o sută douăzeci de lire și o bătrâna casieră cu buze vineții îți rupea micul și prețiosul bilet și tu intrai și erau mereu acolo un bărbat cu bomboane în mână și-o fetișcană de altă vîrstă, prin sală rătăcită care-ți vorbea de călușei și darabane și îți spunea el nu s-a întors, el nu s-a întors iar eu sunt glasul timpului, al timpului și-al despărțirii ce se repetă-n orice vreme și capul ea mi-l rezema pe umăr, un cântec sumbru îngânând și îndelung a durat melodia, îndelung iar la sfârșit a izbucnit singurătatea.

Amintirile mele

1

Emoționantă discuția cu Iolanda Boșneag, care ne duce cu gândul înapoi, în timpul copilăriei sale, în vremurile cele mai frumoase ale comunității italienilor din Greci. Aducem din nou în paginile revistei noastre poveștile despre această inedită comunitate, care continua să supraviețuiască cu toate încercările pe care, cu voia sau fără voia ei, le traversează. Senina copilărie petrecută în sat cu cei dragi, cu părinții și „nonni” italieni, au legat-o de acest loc unde s-a întors pentru a nu rupe strânsa legătură care o ancorează definitiv și o face să trăiască a valorilor pe care părinții italieni i le-au lăsat moștenire: casa, grădina copilăriei și, mai ales, amintirile despre tot ce au însemnat ei pentru ea, dar și pentru soțul Romeo, și el... italian. Să-i citim povestea.

În vremea copilăriei mele comunitatea italiană din Greci era o comunitate mare și foarte unită. În curtea noastră, la umbra unor peri seculari, a fost amenajat un teren de „bocce”, unde duminica se întâlneau bărbații din comunitate și jucau acest joc până se termina damigeana cu vin (foto 1). Pe vremea aceea toată comunitatea (foto 2) mergea duminica la biserică, erau și mulți copii, îmi amintesc perfect când am primit prima împărtășanie (foto 3).

Un'emozionante conversazione con Iolanda Boșneag che ci riporta indietro nel tempo, all'epoca della sua infanzia, ai periodi più fiorenti della comunità italiana di Greci. Torniamo a proporre nelle pagine della nostra rivista i racconti su questa inedita comunità, che continua a sopravvivere nonostante tutte le difficoltà che, volente o nolente, ha affrontato. L'infanzia serena passata in paese con i suoi cari, con i genitori e i nonni italiani, l'hanno legata a questo luogo, cui ha fatto ritorno per non spezzare la stretta connessione che l'ancora in modo definitivo e che la rende la custode dei valori che i genitori italiani le hanno lasciato in eredità: la casa, il giardino dell'infanzia e soprattutto i ricordi di tutto ciò che questo ha significato per lei e per suo marito Romeo, anche lui... italiano. Leggiamo la sua storia.

All'epoca della mia infanzia, la comunità italiana di Greci era grande e molto unita. Nel nostro cortile, all'ombra di alcuni peri secolari, è stato allestito un campo di bocce, dove gli uomini della comunità si davano appuntamento di domenica e dove rimanevano a giocare fino a quando non vuotavano la damigiana di vino (foto 1). All'epoca tutta la comunità (foto 2) andava a messa la domenica, c'erano anche molti bambini, ricordo perfettamente la mia prima comunione (foto 3).

de
Iolanda Boșneag

traduzione
Clara Mitola

foto
archiva autorului ·
archivio dell'autore

Unitatea comunității se reflecta și prin întâlnirile prietenești care se organizau la domiciliile lor sau în aer liber în mod frecvent (foto 4). Cel mai bun prieten al tatălui meu era un alt italian, din familia Armanaschi, și anume Romeo Armanaschi (foto 5). Mergeau împreună la vânătoare, se ajutau reciproc la diferite treburi, cum ar fi culesul viei sau tăiatul porcului înainte de Crăciun. Când se întâlnneau, se mâncau și se beau produse făcute exclusiv în gospodăriile lor: *pastasciutta*, *crostoli*, plăcintă cu brânză, bocănet, ghisman etc.

3

2

Unii bărbați italieni posedau permise pentru deținere de arme de vânătoare. Atunci când le era permis, mergeau la vânătoare de iepuri. Italianii din Greci erau porecliti „broscari”, pentru că bărbații erau pasionați nu numai de vânătoarea de iepuri, ci și de vânatul puilor de baltă.

Fiind pietrari de meserie, toate casele italienești au temelii din piatră confecționate de ei. La fel și gardurile.

Frații, pietraridemeserie, Giovanni Grigoreto și Primo Grigoreto erau născuți în comuna Greci. Părinții lor erau veniți din Italia, din regiunea Friuli, după cum se știe, în căutare de lucru

L'unità della comunità si rifletteva anche negli incontri amichevoli che si organizzavano frequentemente nelle varie case o all'aria aperta (foto 4). Il miglior amico di mio padre era un altro italiano, della famiglia Armanaschi, più esattamente Romeo Armanaschi (foto 5). Andavano insieme a caccia, si aiutavano reciprocamente in diverse cose, come durante la vendemmia o per macellare il maiale prima delle feste natalizie. Quando s'incontravano, mangiavano e bevevano esclusivamente prodotti fatti nelle loro case: *pastasciutta*, *crostoli*, torta salata al formaggio, *bocănet*, *ghisman*, ecc.

Alcuni italiani possedevano la licenza di porto d'armi per la caccia. Quando era loro permesso, andavano a caccia di conigli. Gli italiani di Greci erano soprannominati «mangiarane», perché gli uomini non erano appassionati solo di conigli ma anche di caccia alle rane.

Poiché erano scalpellini di mestiere, tutte le case degli italiani hanno fondamenta in pietra costruite da loro. Lo stesso vale per le recinzioni.

4

5

(foto 6: Primo Grigoreto, Corona Grigoreto). Și, pentru că au găsit ce căutau, au rămas. Au muncit și nu le-a fost ușor, dar, pricepuți și harnici, au reușit să își facă o stare bună. De la ei, cei doi frați au moștenit o suprafață de teren intravilan de 7 500 mp, teren pe care l-au muncit foarte mult. Și-au construit case de locuit, au plantat pomi fructiferi, viță de vie, au construit puțuri de apă potabilă.

Giovanni Grigoreto a fost bunicul meu. S-a născut în anul 1898 în comuna Greci și a fost căsătorit cu Maria Mazzucco, născută în anul 1904 (foto 7: Grigoreto Giovanni și Grigoreto Maria). Din această căsătorie au rezultat trei copii: Aneta, Antoaneta și Giacinto, tatăl meu (foto 8: Grigoreto Giovanni, Grigoreto Maria și copiii Aneta, Antoaneta și Giacinto; foto 9: Aneta, Antoaneta și Giacinto). Bunicul a decedat la vîrstă de 44 de ani, în anul 1942. Rămasă văduvă cu trei copii, Maria Grigoreto a trebuit să facă față vitregiilor vremurilor respective, astfel că tatăl meu Giacinto a fost nevoie să muncească, de la o vîrstă destul de fragedă, ca pietrar la carierele de piatră din Munții Măcinului, Iacobdeal și Greci (foto 10: Grigoreto Giacinto și Mazuco Ernesto; foto 11: Berting Giuseppe, Savioli Salvatore, Grigoreto Giacinto, Grando Rubolo, Mazzuco Arneșto).

I fratelli, scalpellini di mestiere, Giovanni Grigoreto e Primo Grigoreto erano nati a Greci. I loro genitori erano arrivati dall'Italia, dal Friuli, com'è noto, in cerca di lavoro (foto 6: Primo Grigoreto, Corona Grigoreto). E poiché hanno trovato quello che cercavano, sono rimasti.

12

7

8

De asemenea, bunica mea, pentru a-și putea asigura existența, s-a specializat în confectionarea scarpeților – încălțări realizate manual din resturi de pânză și talpă de cauciuc (foto 12: Grigoreto Maria). Aceste încălțări erau folosite de toți pietrarii din sat și nu numai. Menționez că cei trei frați au frecventat școala italiană care exista la vremea respectivă în sat pentru copiii comunității italiene.

9

10

Hanno lavorato sodo e non è stato facile per loro ma, qualificati e laboriosi, sono riusciti a fare fortuna. Da loro, i due figli hanno ereditato un terreno interno alla comunità di 7 500 mq, terreno che hanno coltivato con moltissima cura. Hanno costruito delle case in cui abitare, hanno piantato frutteti e viti, hanno costruito pozzi d'acqua potabile.

Giovanni Grigoreto è stato mio nonno. È nato nel 1898 a Greci e ha sposato Maria Mazzucco, nata nell'anno 1904 (foto 7: **Grigoreto Giovanni e Grigoreto Maria**). Da questo matrimonio sono nati tre figli: Aneta, Antoaneta e Giacinto, mio padre (foto 8: **Grigoreto Giovanni, Grigoreto Maria e i bambini Aneta, Antoaneta e Giacinto**; foto 9: **Aneta, Antoaneta e Giacinto**). Mio nonno è deceduto all'età di 44 anni, nel 1942. Rimasta vedova con tre figli, Maria Grigoreto ha dovuto affrontare le avversità dell'epoca, perciò mio padre è stato costretto a lavorare come tagliapietre fin da giovanissimo nelle cave di pietra dei Monti Măcin, di Iacobdeal e Greci (foto 10: **Grigoreto Giacinto și Mazuco Ernesto**; foto 11: **Berting Giuseppe, Savioli Salvatore, Grigoreto Giacinto, Grando Rubolo, Mazzuco Arneșto**).

Allo stesso modo, mia nonna, per tirare avanti, si è specializzata nel confezionare «scarpette» – calzature realizzate a mano con resti di stoffa e una suola di gomma (foto 12: **Grigoreto Maria**). Queste calzature erano usate da tutti gli scalpellini del paese e non solo. Desidero menzionare come i tre fratelli abbiano frequentato la scuola italiana, all'epoca esistente in paese per i bambini della comunità italiana.

11

Fetele din familia Grigoreto au fost căsătorite tot cu bărbați de origine italiană (foto 13: familia Grigoreto în anul 1971 – Maria, Giacinto, Aneta, Antoaneta). Aneta Grigoreto s-a căsătorit cu Grando Rubolo (foto 14) iar Antoaneta Grigoreto cu Nicolae Di Grandi (foto 15). Aneta nu a avut copii, Antoaneta a avut trei fete, Aurora, Lilia și Marieta.

Tatăl meu s-a căsătorit cu mama mea Pina, de origine română (foto 16). Mama s-a integrat foarte bine în comunitatea italiană, învățând și înțelegând limba italiană, deoarece, în timpul vieții bunicii mele, în casa noastră se vorbea aproape numai în limba italiană.

Acstea câteva gânduri despre bunicii, părinții și mătușile mele sunt, de fapt, un pios omagiu pentru ceea ce au reprezentat ei în viața mea, pentru amintirile frumoase petrecute împreună în comunitatea noastră de italieni din Greci și, totodată, admirarea mea pentru modul în care au conviețuit într-o deplină armonie și înțelegere. Mi-aș dori ca, și acum, când comunitatea de italieni din Greci nu mai e aşa de numeroasă ca pe vremuri, să reînvie acel spirit de unitate și prietenie.

14

15

13

Anche le ragazze della famiglia Grigoreto hanno sposato uomini di origine italiana (foto 13: la famiglia Grigoreto nel 1971 – Maria, Giacinto, Aneta, Antoaneta). Aneta Grigoreto si è sposata con Grando Rubolo (foto 14) mentre Antoaneta Grigoreto ha sposato Nicolae Di Grandi (foto 15). Aneta non ha avuto figli, Antoaneta invece ha avuto tre ragazze, Aurora, Lilia e Marieta.

Mio padre ha sposato mia madre Pina, di origini romene (foto 16). Mia madre si è integrata perfettamente nella comunità italiana, dove ha studiato e capito la lingua italiana visto che, quando i miei nonni erano ancora in vita, in casa nostra si parlava quasi esclusivamente in lingua italiana. (foto cu casa si gradina actuala)

Questi pochi pensieri sui miei nonni, sui miei genitori e le mie zie, sono in realtà un devoto omaggio a ciò che hanno rappresentato nella mia vita, ai bei ricordi costruiti insieme nella nostra comunità italiana di Greci e, allo stesso tempo, una prova della mia ammirazione per il modo in cui hanno convissuto in piena armonia e reciproca comprensione. Vorrei che, anche ora, quando la comunità italiana di Greci non è più numerosa come una volta, quello spirito di unità e amicizia potesse resuscitare.

Pietricică cu pietricică... se face mare **mozaicul!**

de
Adrian Irvin Rozei

traduzione
Clara Mitola

foto
arhiva autorului ·
archivio dell'autore

Angers este un oraș de talie mijlocie, cu doar 150 000 de locuitori, din vestul Franței, situat pe râul Maine, la numai 300 km de Paris și 100 km de Nantes. Majoritatea turiștilor ce poposesc în acest oraș, capitala istorică a regiunii Bretania, lângă Oceanul Atlantic, vin să admire vestigiile „epocii de aur” din secolul al XV-lea. Capitală istorică și fortăreață a Anjou-ului, leagănul dinastiei Plantagenetilor, Angers a fost unul dintre centrele intelectuale ale Europei în secolul al XV-lea, sub conducerea luminată a „bunului rege René d'Anjou” (1409-1480). Orașul Angers se mândrește cu vestigiile, foarte bine conservate, ale castelului în care René d'Anjou s-a născut și unde și-a petrecut copilăria. De altfel, Charles I d'Anjou, predecesorul lui René, a construit, după modelul castelului din Angers, faimosul Castel Nuovo din Napoli, numit de localnici „Maschio Angioino”.

Angers è una città di media grandezza, con appena 150 000 abitanti, della Francia occidentale, situata sul fiume Maine, a solo 300 km da Parigi e a 100 km da Nantes. La maggior parte dei turisti che si ferma in questa città, capitale storica della Bretagna, vicino all'Oceano Atlantico, viene a visitare le vestigia dell'«epoca d'oro», risalenti al XV secolo. Capitale storica e fortezza dell'Angiò, culla della dinastia dei Plantageneti, Angers è stata uno dei centri intellettuali dell'Europa del XV secolo, sotto la guida illuminata del «buon re Renato d'Angiò» (1409-1480). La città di Angers ospita con orgoglio i resti, assai ben conservati, del castello in cui Renato d'Angiò nacque e passò la sua infanzia. D'altra parte, Carlo I d'Angiò, predecessore di Renato, ha costruito, sul modello del castello di Angers, il famoso Castel Nuovo di Napoli, chiamato dagli abitanti del posto «Maschio Angioino».

Castelul din Angers,
vedere dinspre sud

Il castello di Angers,
vista da sud

Însă orașul Angers găzduiește și o altă comoară artistică, mult mai recentă, dar tot cu legături italiene. Din păcate, mai puțin cunoscută. Este vorba despre un adevărat „complex artistic” ce corespunde primei jumătăți a secolului al XX-lea, în bine cunoscutul stil decorativ numit „Art Déco”.

Primii membri ai familiei Odorico, sosiți dintr-un mic sat numit Sequals, aflat în regiunea Friuli din nord-estul Italiei, au emigrat în Franța la sfârșitul secolului al XIX-lea. Singura lor avere era „savoir-faire”-ul și experiența în domeniul pavajului și al mozaicului. De aceea, chiar de la sosirea lor în Franța, ei au lucrat pe sănțierul Operei din Paris, cot la cot cu compatriotul lor Giandomenico Facchina, înainte de a fonda un prim atelier la Rennes, în Bretania, în 1882. Generația următoare va extinde activitatea întreprinderii dincolo de limitele departamentului, deschizând o sucursală la Angers. Astfel, orașul, care era cunoscut în acea vreme sub denumirea de „la belle endormie” („frumoasa adormită”), s-a „trezit” sub influența culorilor vii ale fațadelor, vitrinelor, firmelor, zidurilor, grădinilor... multicolore acoperite de mozaicuri atractive.

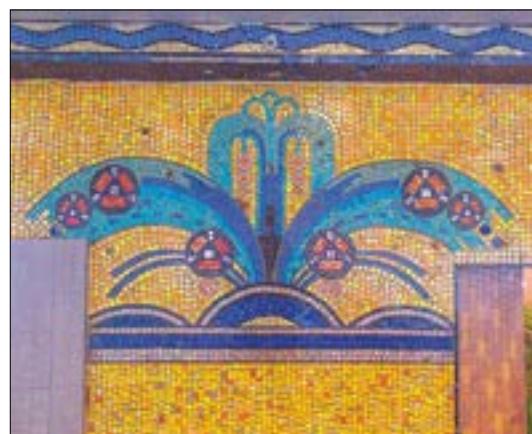
Cei doi frați, Vincent și Isidore Odorico tatăl, au deschis primul lor atelier în 1882, nu departe de gara din Rennes, acolo unde se găseau deja numeroase alte întreprinderi specializate în domeniul construcțiilor. Specialitatea lor era, mai ales, o largă varietate de pavaje realizate în mozaic, făcând astfel cunoscută publicului breton această tehnică ancestrală în regiunea lor natală. Astfel, se înmulțesc podelele cunoscute sub denumirea italiană *terrazzo* sau *granito*, catalogate drept pavaje „à la vénitienne”.

Tehnica utilizată este descrisă de specialiști în modul următor: „Formate dintr-un agregat de elemente minerale mici, zdrobite și amestecate cu o pastă groasă de ciment, care se întinde pe suprafețele de acoperit, aceste pardoseli, odată uscate, sunt șlefuite și ceruite, ceea ce scoate în evidență culoarea așchiilor de piatră. Suprafața lor netedă permite spălarea perfectă și întreținerea de lungă durată în zonele intens frecventate, atât în locuri publice, cât și în locuințe particulare.”

Tuttavia la città di Angers custodisce anche un altro tesoro artistico, ben più recente, ma ugualmente legato all'Italia. Purtroppo, meno conosciuto. Si tratta di un vero «completo artistico» che corrisponde alla prima metà del XX secolo, realizzato nel famoso stile decorativo chiamato «Art Déco».

I primi membri della famiglia Odorico, provenienti da un piccolo paese chiamato Sequals, in Friuli, nel nord-est dell'Italia, si sono trasferiti in Francia alla fine del XIX secolo. Il loro unico avere era il «savoir-faire» e una certa esperienza nel settore della pavimentazione e del mosaico.

Mozaic, Café Les Caves,
Place du Ralliement,
Angers

Mosaico, Café Les
Caves, Angers

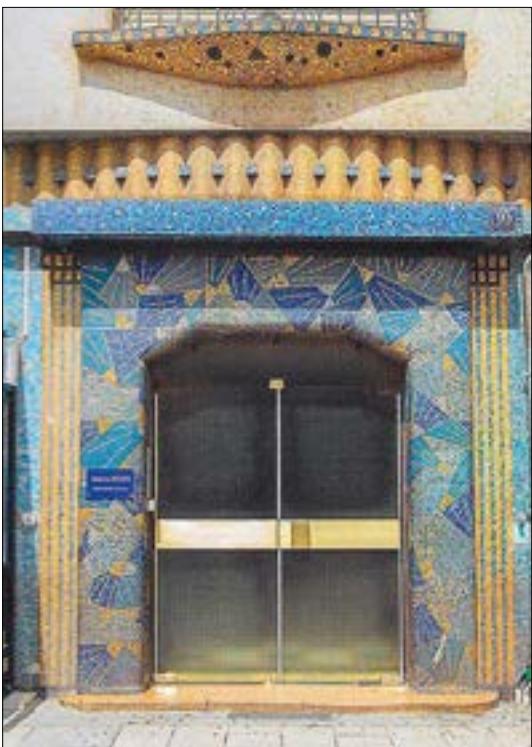
Per questo, fin dal loro arrivo in Francia, hanno lavorato nel cantiere dell'Opera di Parigi, gomito a gomito con il loro compatriota Giandomenico Facchina, prima di creare un primo atelier a Rennes, in Bretagna, nel 1882. La generazione successiva estenderà l'attività imprenditoriale ben oltre i limiti del dipartimento, aprendo una succursale ad Angers. Così, la città nota all'epoca con il nome di «la belle endormie» (la bella addormentata) si è «svegliata» sotto l'influenza dei colori vivi di facciate, vetrine, insegne, muri, giardini... multicolore ricoperte da mosaici accattivanti.

I due fratelli, Vincent e Isidore Odorico padre, hanno aperto il loro primo atelier nel 1882, non lontano da Rennes, dove esistevano già numerose aziende attive nell'ambito edilizio. La loro specialità era soprattutto una vasta gamma di pavimentazioni a mosaico, con cui hanno fatto conoscere al pubblico bretone questa tecnica ancestrale della loro regione natale. Così, si moltiplicano i pavimenti conosciuti con il nome italiano di *terrazzo* e *granito*, catalogati come pavimentazioni «à la vénitienne».

La tecnica utilizzata è descritta dagli specialisti in questo modo: «Formate dall'agglomerato di piccoli elementi minerali, frantumati e mescolati con una spessa pasta di cemento, che si stende sulle superfici da ricoprire, queste pavimentazioni, dopo essersi asciugate, sono levigate e incerate, operazione che mette in risalto i colori delle schegge di pietra. La loro superficie nitida

Maison bleue, Angers

Pietrolina dopo pietrolina... nasce un grande mosaico!

OTTOBRE-DICEMBRE

Varietatea nelimitată a suprafețelor ce pot suporta aceste decorații (altare, intrările magazinelor, fațadele diferitelor edificii...) contribuie la creșterea exponențială a producției întreprinderii „Odorico”. Activitatea este continuată cu același succes de fiii lui Isidore Odorico, numiți tot Vincent (1879-1934) și Isidore (1893-1945). Începând din 1912, Marguerite Carnera, văduva lui Isidore tatăl, preia conducerea întreprinderii, ajutată de cei doi fii ai săi. Atunci, Isidore fiul se specializează în concepția și realizarea diferitelor decorații, pe când Vincent se ocupă de gestiunea atelierului.

Isidore a obținut diploma cursurilor tehnice și artistice la „École régionale des beaux-arts” din Rennes în 1913. În timpul Primului Război Mondial, el locuiește câțiva ani în captivitate la Darmstadt, în Germania, excelentă ocazie de a

consente un lavaggio perfetto e la loro conservazione a lungo termine anche in zone intensamente frequentate, nei luoghi pubblici come nelle abitazioni private.»

L'illimitata varierà di superfici che sopporta questo tipo di decorazione (gli altari, gli ingressi dei negozi, le facciate di diversi edifici...) contribuisce alla crescita esponenziale della produzione dell'impresa «Odorico». L'attività è portata avanti con lo stesso successo dai figli di Isidore Odorico, chiamati a loro volta Vincent (1879-1934) e Isidore (1893-1945). A partire dal 1912, Marguerite Carnera, la vedova di Isidore padre, prende in mano la direzione dell'azienda, aiutata dai suoi due figli. Allora, Isidore figlio si specializza nella concezione e realizzazione di diverse decorazioni, mentre Vincent si occupa della gestione dell'atelier.

Isidore ha ottenuto un diploma dopo aver frequentato corsi tecnici e artistici presso «l'École régionale des beaux-arts» di Rennes nel 1913. Durante la Prima Guerra Mondiale, vive alcuni anni in cattività a Darmstadt, in Germania, eccellente occasione per scoprire lo stile artistico chiamato «Art Nouveau». Tra gli altri noti artisti di questa corrente europea, Isidore studia attentamente l'arte di Joseph Maria Olbrich (1867-1908), di cui continuerà a riprodurre la linea decorativa.

Dopo la guerra, approfittando del suo senso artistico, come anche del suo talento nella gestione degli affari, Isidore imprime un notevole impulso all'azienda «Odorico». Così, poiché ricevevano ordinazioni da tutti gli angoli della regione, i due fratelli decidono di aprire delle succursali a Nantes, Dinard e Angers. La conseguenza di questa espansione è la moltiplicazione della forza lavoro necessaria. I due fratelli fanno appello ai loro ex compaesani provenienti dal Friuli. Ad esempio, ad Angers, l'atelier situato al numero 17 di rue d'Assas, è gestito dallo specialista friulano del mosaico Domenico Mander. È lui a coordinare l'installazione del mosaico sulla facciata della famosa «Maison bleue», probabilmente il lavoro più celebre di casa «Odorico», monumento rappresentativo e grande attrazione artistica ad Angers fino ai giorni nostri.

Isidore Odorico ha anche il talento di circondarsi di architetti brillati, come anche di imprenditori e disegnatori dalla grande originalità e dotati del coraggio necessario per la moda dell'epoca. Tra loro, ci sono anche l'architetto Roger Jusserand, l'uomo d'affari Gabriel Crêtaux, l'imprenditore Albert Durand, che accetteranno di integrare nei loro lavori colori vivi e originali. Se all'inizio Odorico è invitato a realizzare solo un fregio policromo in mosaico all'ultimo piano, presto riuscirà a convincere Jusserand a estendere l'ordinazione all'intera facciata, seguendo l'esempio di un Otto Wagner a Vienna o di Antonio

descoperi stilul artistic denumit „Art Nouveau”. Printre alți binecunoscuți artiști ai acestui curent european, Isidore își însușește arta lui Joseph Maria Olbrich (1867-1908), a cărei linie decorativă o va reproduce în continuare.

După război, profitând atât de simțul său artistic, cât și de talentul în conducerea afacerilor, Isidore dă un impuls remarcabil firmei „Odorico”. Astfel, deoarece comenziile soseau din toate colțurile regiunii, cei doi frați decid înființarea unor sucursale la Nantes, Dinard și Angers. Consecința acestor extinderi este multiplicarea forței de muncă necesare. Cei doi frați fac apel la foștii lor consăteni din Friuli. De exemplu, la Angers, atelierul aflat la adresa 17, rue d'Assas, este condus de specialistul friulan în mozaicuri Domenico Mander. El este cel care a supervizat instalarea mozaicului de pe fațada renumitei „Maison bleue”, probabil cea mai reputată realizare a casei „Odorico”, monument reprezentativ și atracție artistică majoră la Angers până în zilele noastre.

Isidore Odorico are și darul de a se încurjă de arhitecți de talent, precum și de antreprenori sau desenatori cu un simț al originalității și al curajului cerut de moda vremii. Printre ei, se numără arhitectul Roger Jusserand, omul de afaceri Gabriel Crêtaux sau antreprenorul Albert Durand, care acceptă să integreze culori vii și originale în comenziile lor. Dacă Odorico a fost invitat, mai întâi, să realizeze doar o friză multicoloră din mozaic la ultimul etaj, el reușește să-l convingă pe Jusserand să extindă comanda la întreaga fațadă, urmând exemplul unor Otto Wagner, la Viena, sau Antonio Gaudi, la Barcelona. Impresionat de acest curajos proiect, arhitectul îi cere mozaistului să studieze extinderea realizării cu placaj în *granito* la scări, bucătării, toalete și băi. Rezultatul este atât de remarcabil încât comandanții acceptă să tripleze bugetul comenzi, care trece de la 70 000 Franci la... 225 000! Astfel, fațada devine o adevărată capodoperă artistică, un degradeu studiat pentru a pune în valoare feroneria, volutele aurite, ba chiar și colonetele care amintesc canelurile tipice pentru templele antice. Un motiv geometric ce va fi reluat de mai multe ori în realizările ulterioare ale lui Odorico. Desigur că, dacă „La Maison bleue” este realizarea cea mai reprezentativă pentru „stilul Odorico” la Angers, nenumărate alte edificii poartă amprenta mozaistului friulan. Indexul construcțiilor vizibile astăzi totalizează douăzeci și trei de amplasamente.

Printre ele, trebuie să menționăm și realizările unui alt confrate friulan, Pierre De Guisti (1897-1994), antreprenor și mozaist, ale cărui creații, o continuare a operelor lui Roger Jusserand, se regăsesc mai ales în cartierul Lutin din Angers. Pierre De Guisti era și el tot originar din Sequals,

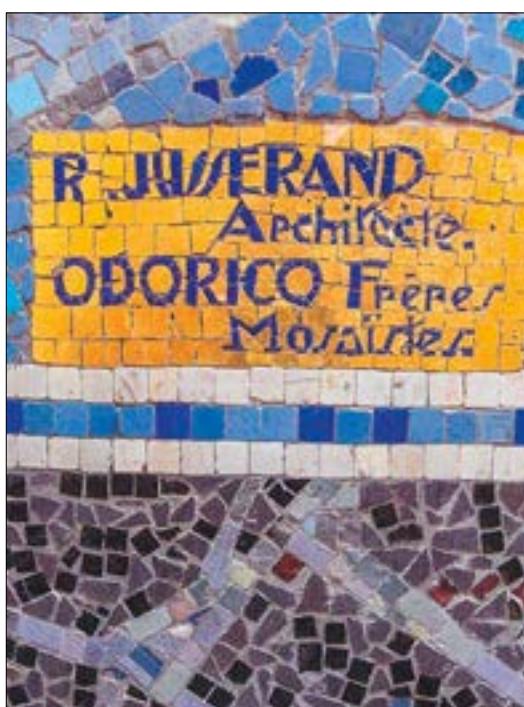

La mosaïque, casa lui
Pierre De Guisti

La mosaïque, la casa di
Pierre De Guisti

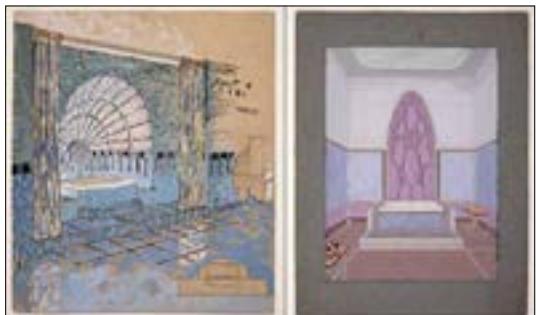
Gaudí a Barcellona. Impressionato da questo coraggioso progetto, l'architetto chiede al mosaico di studiare l'estensione del lavoro su placche di granito per scale, cucina, toilette e bagni. Il risultato è talmente strabiliante da convincere i finanziatori a triplicare il budget dell'ordine, che passa dai 70 000 franchi a... 225 000! Così, la facciata diventa un vero capolavoro artistico, uno sfumato studiato per valorizzare le decorazioni in ferro, le volute dorate e perfino le piccole colonne che ricordano le scanalature tipiche degli antichi templi. È certo che, se «La Maison bleue» è l'opera più rappresentativa dello «stile Odorico» ad Angers, moltissimi altri edifici portano il segno del mosaicista friulano. L'elenco delle costruzioni, visibili ancora oggi, ammonta a ventitré ubicazioni.

Tra queste, è necessario menzionare anche le opere di un altro collega friulano, Pierre De Guisti (1897-1994), imprenditore e mosaicista, le

Desene de proiecte

Disegni di progetto

de unde a ajuns la Angers în 1924. De această dată, este vorba de un întreg cartier construit într-un spirit popular de un număr de arhitecți locali din noua generație, care au ales soluția unor edificii de locuințe fără fastul anilor '20, dar cu o unitate de stil căutată cu perseverență.

Avantajul este că aceste locuințe se diferențiază fiecare prin geometria și decorația lor exteroară, dar au, toate, un element comun: formează un ansamblu urban coerent. Desigur, cu elementele coloristice și arhitecturale inițiate de firma Odorico. Printre ele, propria casă a lui Pierre De Guisti, purtând numele „La Mosaïque”. Este, în același timp, un „produit d'appel”, o demonstrație de „savoir-faire” și de tehnicitate prezentate după jumătate de secol de prezență a unui stil care a marcat o anumită epocă. Sau, după cum afirmă exegeti acestui gen: „Orașul Angers, ancorat în mod tradițional în trecutul său rural și agricol, pe care mulți l-au poreclit «la belle endormie», a cunoscut cu siguranță o dezvoltare urbană limitată la începutul secolului al XX-lea. Cu toate acestea, odată cu proiectul ambicios «La Maison bleue» și complexul de locuințe din cartierul Lutin, el a inclus câteva clădiri remarcabile în patrimoniul contemporan la care mozaicul aduce o valoare suplimentară interesantă.”

În acest punct, vă veți întreba, cu siguranță, ce a devenit „La Maison Odorico”? Iată ce putem afla dintr-un text publicat în luna martie 2021, în revista *Design*:

„Criza economică din anii 1970 a distrus finanțele companiei din Rennes, însă nu și moștenirea culturală lăsată de dinastia Odorico. Remarcabil în cele mai recente expresii ale artei contemporane, interesul reînnoit pentru artele decorative, în special mozaicul, s-ar putea construi pe soclul acestui succes extraordinar ale cărui realizări le admirăm încă pe cerul multor orașe din vestul Franței.”

Din fericire, acest „momentum” de glorie al arhitecturii angevine nu a fost complet uitat. „Anul Odorico” a fost programat la Angers în 2023. O expoziție temporară dedicată operei lui Isidore Odorico, artistul mozaicului „Maison bleue” din Angers, este prezentată la „Repaire Urbain” până pe 6 ianuarie 2024. Puteți vizita expoziția de marți până sâmbătă, de la 13:00 la 18:00.

Mai bine mai târziu, decât niciodată!

cui creazioni, in continuità con l'opera di Roger Jusserand, si ritrovano soprattutto nel quartiere Lutin di Angers. Anche Pierre De Guisti era originario di Seqwals, da dove aveva raggiunto Angers nel 1924. Questa volta si tratta di un intero quartiere costruito in spirito popolare da numerosi architetti locali appartenenti alla nuova generazione e che hanno scelto di costruire edifici residenziali privi del fasto degli anni '20 ma caratterizzati da una determinata unità stilistica, ricercata con perseveranza.

Il vantaggio è che queste abitazioni si distinguono l'una dall'altra attraverso la geometria e le decorazioni esterne, sebbene abbiano tutte un elemento comune: formano un insieme coerente dal punto di vista urbanistico. Naturalmente con gli elementi cromatici e architettonici tipici dell'impresa Odorico. Tra queste, l'abitazione personale di Pierre De Guisti, chiamata «La Mosaïque». Si tratta di un «produit d'appel», una dimostrazione di «savoir-faire» e allo stesso tempo di tecnicismi preservati per mezzo secolo e che testimoniano la presenza di uno stile che ha caratterizzato una determinata epoca. Oppure, come affermano gli esegeti di questo genere: «La città di Angers, tradizionalmente ancorata al suo passato rurale e agricolo, da molti soprannominata «la belle endormie», ha conosciuto con certezza uno sviluppo urbano limitato all'inizio del XX secolo. Nonostante questo, con l'ambizioso progetto de «La Maison bleue» e il complesso residenziale del quartiere Lutin, essa ha aggiunto alcuni rimarchevoli edifici al patrimonio contemporaneo, cui il mosaico apporta un interessante valore aggiunto».

A questo punto senza dubbio vi chiederete, cos'è diventata «La Maison Odorico»? Ecco cosa è possibile scoprire in un testo pubblicato nel marzo del 2021, sulla rivista *Design*:

«La crisi economica degli anni '70 ha distrutto le finanze della compagnia di Rennes ma non anche l'eredità culturale lasciata dalla dinastia Odorico. Notevole nelle più recenti espressioni artistiche contemporanee, il rinnovato interesse per le arti decorative, soprattutto per il mosaico, potrebbe essere costruito sulla base di questo straordinario successo, la cui realizzazione può essere ancora ammirata sotto il cielo di numerose città della Francia occidentale».

Fortunatamente, questo «momentum» di gloria dell'architettura angioina non è stato completamente dimenticato. «L'anno Odorico» è stato programmato ad Angers nel 2023. Una mostra temporanea dedicata all'opera di Isidore Odorico, l'artista del mosaico che fregia «La Maison bleue» di Angers, sarà aperta al «Repaire Urbain» fino al 6 gennaio 2024. È possibile visitare la mostra da martedì a sabato, dalle ore 13:00 alle ore 18:00.

Meglio tardi che mai!

VIA COL VENTO, INTORNO AL MONDO

Porto di Genova, ore 14 del 1° luglio 2023. La Nave Scuola a vela della Marina Militare italiana «Amerigo Vespucci», con 400 persone d'equipaggio a bordo, tra cui un centinaio di allievi ufficiali dell'Accademia Navale al primo anno di corso, è partita per il secondo giro del mondo completo. Il primo fu vent'anni prima, da maggio 2002 a settembre 2003, e la nave resterà in mare per circa due anni, 20 mesi per la precisione. Con una cerimonia suggestiva, e salutata dal sorvolo della Pattuglia acrobatica nazionale (le *Frecce Tricolori*), toccherà tutti i continenti, approdando in ventotto nazioni.

Questa crociera attraverso i «sette mari», come si diceva una volta, avrà alcuni aspetti di rilievo. Anzitutto porterà la bandiera e l'eccellenza italiana nel mondo; in secondo luogo è dedicata a sensibilizzare le genti visitate al rispetto del mare e dell'ambiente. Ma, novità di rilievo sul piano più strettamente navale e addestrativo per i giovani allievi ufficiali, per la prima volta la nave a vela transiterà dall'oceano Atlantico all'oceano Pacifico passando attraverso lo Stretto di Magellano o doppiando Capo Horn, detto il «Capo delle tempeste». Ambedue sono passaggi molto pericolosi per un veliero: molto dipenderà dalle condizioni climatiche e dalle decisioni del comandante.

Ho detto «veliero», ed è arrivato il momento di parlare di questa straordinaria e bellissima nave, non a caso definita – e non da noi, ma dalle marinerie estere – la nave più bella del mondo. È l'unità più anziana in servizio nella Marina Militare interamente costruita e allestita nel Cantiere Navale di Castellamare di Stabia e varata il 22 febbraio 1931; essa compie dunque quest'anno 92 anni, e nel tempo è stata, come logico che sia, aggiornata tecnologicamente e sottoposta a costanti e approfondite manutenzioni.

Ma pur dotata di motore d'emergenza, resta un veliero, dove le manovre sono tutte eseguite manualmente (distensione delle vele e loro ritiro) secondo l'antica arte marinara della navigazione a vela: scuola severa del mare, per i giovani cadetti.

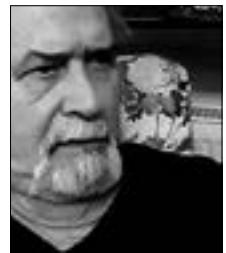
PE ARIPILE VÂNTULUI, ÎN JURUL LUMII

Portul Genova, orele 14.00 ale zilei de 1 iulie 2023. Nava-școală cu vele „Amerigo Vespucci” a Marinei Militare italiene, cu un echipaj de 400 de membri la bord, între care aproximativ 100 de cadeți aflați în primul an la Academia Navală, a pornit în cea de-a doua călătorie completă în jurul lumii. Prima a avut loc cu douăzeci de ani mai devreme, din mai 2002 până în septembrie 2003, iar nava va rămâne pe mare timp de aproximativ doi ani, mai exact 20 de luni. În cadrul unei ceremonii impresionante, și salutată de zborul Patrulei naționale de acrobație aeriană (*Săgețile Tricolore*), va atinge toate cele cinci continente, ancorând în douăzeci și opt de țări.

Această croazieră pe cele „șapte mări”, cum se spunea cândva, va cuprinde o serie de aspecte importante. În primul rând, va duce drapelul și exelența italiană în jurul lumii; în al doilea rând, este dedicată sensibilizării lumii din locurile vizitate în vederea respectării mării și a mediului. Dar, ca o nouitate de importanță la nivel strict naval și de formare a tinerilor ofițeri stagiaři, pentru prima dată velierul va naviga din Oceanul Atlantic în Oceanul Pacific, trecând prin Strâmtoarea Magellan sau ocoind Capul Horn, cunoscut sub numele de „Capul Furtunilor”. Ambele sunt treceri foarte periculoase pentru un velier: multe vor depinde de condițiile meteorologice și de deciziile căpitánului.

Am spus „velier”, iar acum este momentul să vorbim despre această navă extraordinară și foarte frumoasă, definită nu întâmplător – nu de noi, ci de marinele străine – drept cea mai frumoasă navă din lume. Este cea mai veche unitate aflată în serviciu în cadrul Marinei italiene, construită și echipată în întregime în șantierul naval din Castellamare di Stabia și lansată la apă la 22 februarie 1931. Anul acesta împlineste, aşadar, 92 de ani, iar de-a lungul timpului a fost, aşa cum este logic, actualizată tehnologic și supusă unei întrețineri constante și minuțioase.

Cu toate că este dotată cu un motor de urgență, rămâne o navă cu vele, unde toate manevrele se efectuează manual (desfășurarea și retragerea

di
Antonio Rizzo
antonio.rizzo08@gmail.com

traducere
Olivia Simion

Nave «Vespucci» salutata con il sorvolo delle Frecce Tricolori. In basso la nave con tutta la velatura al vento

Nava „Vespucci” salutată prin survolare Săgetilor Tricolore. Jos, nava cu toate pânzele în vînt

Tr
a
r
e
n
t
e
s
i
.

Nella sua attività consuetudinaria, l'«Amerigo Vespucci» svolge Campagne di Istruzione, durante il periodo estivo, che hanno una durata media di tre mesi e toccano per lo più porti esteri; durante tali Campagne, quindi, l'attività della Nave, eminentemente formativa-addestrativa per i cadetti, si arricchisce dell'aspetto di presenza e rappresentanza, contribuendo ad affermare l'immagine nazionale e della Marina Militare all'estero.

Per quanto attiene l'aspetto formativo-addestrativo, agli allievi imbarcati vengono impartite le norme basilari del vivere per mare, come pure le competenze più specifiche nel settore marinaresco: condotta della nave (compreso l'utilizzo del sestante – storico strumento di navigazione – per fare il «punto nave», ossia rispondere alla domanda «dove mi trovo?»), e manovre veliche, rigorosamente eseguite a mano. Per rispondere a questi scopi, vengono organizzate a bordo lezioni tenute dai membri dell'equipaggio più esperti; il livello di apprendimento viene poi accertato alla fine della Campagna a mezzo di verifiche scritte ed orali.

E a proposito di membri dell'equipaggio più esperti, figura chiave, oltre al Comandante, è quella del Nostromo, lo storico e mitico coordinatore delle manovre, che traduce gli ordini del Comandante in messaggi modulati dal tipico fischetto, il cui sibilo viene udito al di sopra del fragore delle onde e fino al pennone più alto.

Per concludere sinteticamente. La nave farà scalo a Santo Domingo, Colombia, Trinidad, Brasile e Uruguay, prima di effettuare una sosta tecnica a Buenos Aires. Successivamente, il diario di bordo del «Vespucci» prevede un avvincente itinerario che includerà Cile, Perù, Ecuador e Panama. Da Acapulco, il Vascello farà rotta diretta verso le Hawaii, seguite da tappe a Tokyo, Manila, Darwin (Australia), Jakarta e Singapore. Prima del ritorno al porto di La Spezia, in Liguria – sua base naturale – la «nave più bella del mondo» toccherà anche Mumbai, Karachi, Abu Dhabi, Doha, Muscat, Safaga e Cipro.

Le bandiere di organizzazioni come UNICEF, UNESCO e International Maritime Organization sventoleranno a bordo, testimoniando l'impegno dell'Italia nelle importanti cause ambientali e umanitarie globali.

velelor) în conformitate cu vechea artă maritimă a navegației: o școală severă a mării pentru tinerei cadeți.

În cadrul activităților sale obișnuite, „Amerigo Vespucci” desfășoară Campanii de Instrucție, în timpul verii, care durează în medie trei luni, făcând escală în porturi, în cea mai mare parte, străine. Prin urmare, în timpul acestor Campanii, activitățile navei, eminentamente formativ-instructive pentru cadeți, se îmbogățesc cu aspectul de prezență și reprezentare, contribuind la afirmarea imaginii naționale și a Marinei Militare în străinătate.

În ceea ce privește aspectul formării, elevii de la bordul navei sunt învățați regulile de bază ale vieții pe mare, precum și abilități mai specifice sectorului maritim: conducerea navei (inclusiv utilizarea sextantului – un instrument istoric de navigație – pentru a localiza nava, adică pentru a răspunde la întrebarea „unde mă aflu?”) și manevrele de navegație, executate, cu rigurozitate, manual. Pentru a îndeplini aceste obiective, lecțiile sunt organizate la bord de către cei mai experimentați membri ai echipajului; nivelul de învățare este apoi verificat la sfârșitul campaniei prin intermediul unor teste scrise și orale.

Și, vorbind despre membrii mai experimentați ai echipajului, o figură cheie, pe lângă cea a comandanțului, este cea a șefului de echipaj, coordonatorul istoric și mitic al manevrelor, care traduce ordinele căpitanului în mesaje modulate de fluierul tipic, al căruia ţuierat se aude deasupra vuieturii valurilor și până la cea mai înaltă vergă.

Pentru a concluziona, pe scurt, nava va face escală la Santo Domingo, Columbia, Trinidad, Brazilia și Uruguay, înainte de a face o escală tehnică la Buenos Aires. Ulterior, jurnalul de bord al navei „Vespucci” oferă un itinerar interesant care va include Chile, Peru, Ecuador și Panama. De la Acapulco, nava se va îndrepta direct spre Hawaii, urmată de escale în Tokyo, Manila, Darwin (Australia), Jakarta și Singapore. Înainte de a se întoarce în portul La Spezia, în Liguria – baza sa naturală – „cea mai frumoasă navă din lume” va mai ancora în Mumbai, Karachi, Abu Dhabi, Doha, Muscat, Safaga și Cipru.

La bordul navei vor flutura steagurile unor organizații precum UNICEF, UNESCO și International Maritime Organization, ceea ce atestă angajamentul Italiei față de importante cauze globale de mediu și umanitare.

foto: marina.difesa.it

Cadetto dell'Accademia navale in uniforme

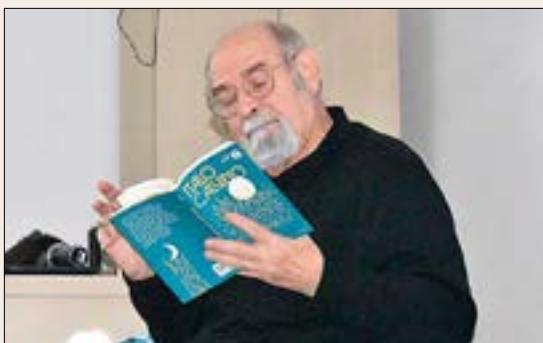
Cadet al Academiei Navale în uniformă

Despre Italo Calvino și *Orașele invizibile* la „Dante” și „Neculce”

Asociația Italianilor din România – RO.AS.IT. a celebrat Săptămâna Limbii Italiane în Lume în rândul tinerilor de la Liceul Teoretic „Dante Alighieri” și de la Colegiul Național „Ion Neculce” din București, unde Antonio Rizzo a susținut, în zilele de 18, respectiv, 19 octombrie, două prelegeri intitulate „Utopia, ucronia, distopia la Italo Calvino. O lectură semiotică a *Orașelor invizibile*”.

Tema întâlnirilor nu a fost aleasă întâmplător – într-adevăr, în acele zile s-au celebrat 100 de ani de la nașterea lui Italo Calvino, care, prin bogata sa operă, a reușit să producă un puternic impact în literatura italiană și să devină deja un clasic. În cadrul celor două întâlniri, Antonio Rizzo i-a familiarizat pe elevii de la clasele de limbă maternă italiană de la „Dante” și pe cei de la clasele de bilingv-italiană de la „Neculce” cu *Orașele invizibile* ale lui Calvino, o operă vie, care reușește să-l implice pe cititor, să îi stârnească fantzia, imaginația și să îl facă să își pună întrebări despre propriul oraș. Multitudinea orașelor invizibile descrise de Calvino în carte poate reprezenta, de fapt, un singur oraș, cu multiplele sale fațete, pe care un observator curios le poate identifica la o privire mai atentă. Ambele întâlniri au fost interactive și au stârnit interesul elevilor, Rizzo provocându-i pe tineri atât la lectură, cât și la exercițiile de imaginație.

Evenimentele au fost desfășurate în parteneriat cu Societatea „Dante Alighieri” – Comitetul București și au marcat frumos atât Săptămâna Limbii Italiane, cât și Centenarul Italo Calvino.

L'Associazione degli Italiani di Romania – RO.AS.IT. ha celebrato la Settimana della Lingua Italiana nel Mondo insieme ai giovani del Liceo Teorico «Dante Alighieri» e del Collegio Nazionale «Ion Neculce» di Bucarest, dove Antonio Rizzo ha tenuto, rispettivamente il 18 e il 19 ottobre, due lezioni intitolate «Utopia, ucronia, distopia in Italo Calvino. Una lettura semiotica de *Le città invisibili*».

Il tema degli incontri non è stato scelto a caso – in realtà, in quei giorni sono stati celebrati i 100 anni dalla nascita di Italo Calvino, un autore che, con la sua ricca produzione letteraria, ha lasciato

un segno profondo nella letteratura italiana, diventando già un classico. Durante i due incontri, Antonio Rizzo ha avvicinato gli alunni delle classi di lingua materna italiana del «Dante» e quelli delle classi bilingue italiano del «Neculce» all'opera *Le città invisibili* di Calvino, un'opera viva, che riesce a implicare il lettore, stuzzicandone la fantasia, l'immaginazione e spingendolo a porsi delle domande sulla propria città. La moltitudine di città invisibili descritta da Calvino nell'opera può di fatto rappresentare una sola città dalle multiple sfaccettature, che un osservatore curioso

può identificare a uno sguardo più attento. Entrambi gli incontri sono stati interattivi e hanno suscitato l'interesse degli alunni, che Rizzo ha provocato con la lettura e con l'invito a compiere esercizi d'immaginazione.

Gli eventi si sono svolti in partenariato con la Società «Dante Alighieri» – Comitato Bucarest, e hanno celebrato tanto la Settimana della Lingua Italiana, quanto anche il Centenario di Italo Calvino.

Su Italo Calvino e *Le città invisibili* al «Dante» e al «Neculce»

PAGINA
SUL
SCUOLA

de
Olivia Simion

traduzione
Clara Mitola

foto
RO.AS.IT.

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

INTERNAZIONALE TURISTICO

OTTOBRE-DICEMBRE

foto: Piero / commons.wikimedia.org

Bominaco e la «Cappella Sistina d'Abruzzo»

A circa trenta chilometri dall'Aquila, su una delle tante colline d'Abruzzo, si erge il borgo medievale di Bominaco, un paesino al limite dello spopolamento (nel gennaio del 2023 contava appena 61 abitanti) ma che custodisce un piccolo quanto inestimabile tesoro artistico risalente al XII secolo, gli affreschi dell'Oratorio di San Pellegrino.

La cittadina di Bominaco, inizialmente Momenaco, si trova sul cosiddetto Tratturo Magno o Tratturo L'Aquila-Foggia (uno dei percorsi tradizionalmente seguiti durante la transumanza dai pastori e diffusi soprattutto nell'Italia centro-meridionale, particolarmente in Abruzzo, Campania, Puglia, Molise e Basilicata), posizione di una certa importanza in epoca medievale e che nel X secolo la vede compresa di un complesso monastico benedettino. Tuttavia, la storia dell'Oratorio di San Pellegrino e del complesso abbaziale di Santa Maria, di cui fa parte, è assai più antica e la sua costruzione risale addirittura all'inizio dell'era cristiana, tra il III e il IV secolo, come luogo di sepoltura di San Pellegrino, martirizzato proprio a Bominaco.

La prima chiesa di Santa Maria Assunta fu costruita intorno all'VIII secolo, mentre sappiamo con certezza che l'Oratorio (per come lo conosciamo oggi) sia stato costruito per volontà dell'abate Teodino nel 1263, come testimonia un'iscrizione sulla parete di fondo della struttura.

Definito «Cappella Sistina d'Abruzzo» e paragonato alla Cappella degli Scrovegni di Padova per le sue dimensioni ridotte, a guardarla da fuori, l'Oratorio di San Pellegrino non lascia trapelare

La aproximativ treizeci de kilometri de L'Aquila, pe una dintre numeroasele coline din Abruzzo, se află satul medieval Bominaco, un cătun în pragul depopulării (în ianuarie 2023 avea o populație de doar 61 de locuitori), care, însă, adăpostește o mică, dar neprețuită comoară artistică din secolul al XII-lea, frescele Oratoriului San Pellegrino.

Micul sat Bominaco, inițial Momenaco, este situat pe aşa-numitul Tratturo Magno sau Tratturo L'Aquila-Foggia (unul dintre traseele tradițional urmate în timpul transumanței de către păstori și răspândite mai ales în centrul și sudul Italiei, în special în Abruzzo, Campania, Puglia, Molise și Basilicata), o poziție de o oarecare importanță în Evul Mediu și care, în secolul al X-lea, a făcut să fie inclus într-un complex monastic benedictin. Cu toate acestea,

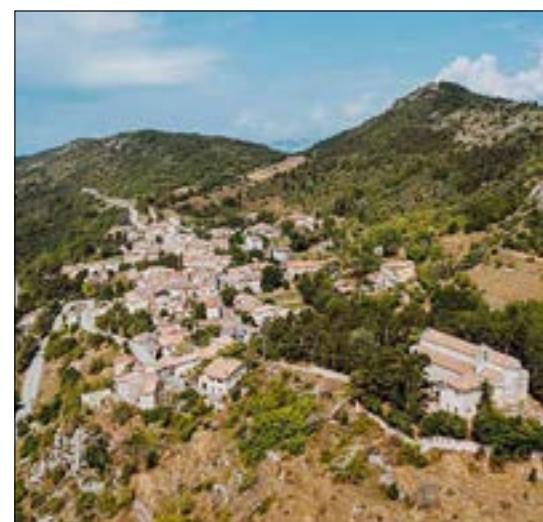

foto: ilcapitologio.it

foto: Lorenzotacchini.it

Bominaco și „Capela Sixtină din Abruzzo”

nulla delle meravigliose pitture che ricoprono le sue pareti interne, e il contrasto tra la facciata esterna quasi anonima e l'esplosione di colori cui si assiste una volta penetrati al suo interno, rende questo luogo unico e, a detta di molti visitatori, simile a un piccolo scrigno magico.

L'interno dell'Oratorio è composto da un'unica navata, suddivisa in quattro campate sorrette da archi a sesto acuto, mentre le pareti sono completamente ricoperte da affreschi tratti dal vangelo: un ciclo sull'infanzia di Cristo, uno sulla Passione, scene dal Giudizio Universale, momenti della vita di San Pellegrino e di altri santi e un ciclo sui mesi. Nella loro successione, gli affreschi sui mesi costituiscono uno dei più antichi calendari monastici (con la sua personificazione allegorica dei mesi, accompagnata dal segno zodiacale e dalla corrispondente fase lunare) ed era usato in ambito religioso come anche dalla comunità per i lavori nei campi.

Le pitture celebrano l'anno liturgico nei cicli di Natale (infanzia di Cristo) e Pasqua (Passione di Cristo), e pare appartengano a tre artisti differenti: il Maestro dell'Infanzia, il Maestro della Passione e il Maestro Miniaturista, cui

istoria Oratoriului San Pellegrino și a complexului Abației Santa Maria, din care face parte, este mult mai veche, iar construcția sa datează de la începutul erei creștine, între secolele al III-lea și al IV-lea, ca loc de înmormântare a Sfântului Pellegrino, ce a fost martirizat la Bominaco.

Prima biserică, Santa Maria Assunta, a fost construită în jurul secolului al VIII-lea, în timp ce știm cu certitudine că Oratoriul (așa cum îl cunoaștem astăzi) a fost construit la ordinul abatului Teodino în 1263, după cum atestă o inscripție de pe peretele din spatele structurii.

Supranumit „Capela Sixtină din Abruzzo” și comparat cu Capela Scrovegni din Padova datorită dimensiunilor sale reduse, Oratoriul San Pellegrino, privit din exterior, nu dezvăluie nimic din minunatele picturi care îi acoperă peretii interiori, iar contrastul dintre exteriorul aproape anonim și explozia de culori la care asistăm în interior face ca acest loc să fie unic și, potrivit mulțor vizitatori, un mic cufăr magic.

Interiorul Oratoriului este alcătuit dintr-o singură navă, împărțită în patru travee susținute de arcuri ascuțite, în timp ce peretii sunt complet acoperiți cu fresce preluate din Evanghelie: un ciclu despre copilăria lui Hristos, unul despre Patimile Sale, scene din Judecata de Apoi, momente din viața Sfântului Pellegrino și a altor sfinti și un ciclu despre lunile anului. În succesiunea lor, frescele ce reprezintă lunile constituie unul dintre cele mai vechi calendare monastice (cu personificarea alegorică a lunilor, însăși de semnul zodiacal și de fază lunară corespunzătoare) și era folosit atât în sfera religioasă, cât și de către comunitate pentru munca la câmp.

Picturile celebrează anul liturgic în ciclurile Crăciunului (Copilăria lui Hristos) și Paștelui (Patimile lui Hristos) și se spune că ar apartine a trei artiști diferenți: Maestrul Copilăriei, Maestrul Patimilor și Maestrul Miniaturist, căruia îi

foto: eastsoonest.com

*pagine realizzate da
· pagini realizate de
Clara Mitola*

*traducere
Olivia Simion*

OCTOMBRIE-DECEMBRIE

RECETTE
OTTOBRE-DICEMBRE

sono attribuiti i dettagli di maggior pregio (come alcune iconografie in stile bizantino) e autore del calendario bominacense.

Concludiamo con un particolare apparentemente bizzarro ma che ben si lega alle antichissime origini della struttura: disseminati tra le immagini degli affreschi, nell'Oratorio di San Pellegrino compaiono anche elementi non propriamente cristiani o per lo meno legati al primissimo cristianesimo, ancora intrecciato al paganesimo, come San Cristoforo Cinocefalo (rappresentato cioè con la testa di cane e perciò molto simile alla divinità egiziana di Anubis), e San Michele che appare con una bilancia in mano, richiamando l'idea pagana della pesatura delle anime.

Il parrozzo abruzzese

Nata come variante dolce della tipica pagnotta di granturco preparata dai contadini abruzzesi, e chiamata appunto «pane rozzo», l'odierno parrozzo è una specialità regionale immancabile nel tradizionale menù natalizio di tutte le case d'Abruzzo.

Preparazione: Frullate le mandorle fino a ottenere una polvere fina, poi separate gli albumi dai tuorli e montate gli albumi a neve. Tenete da parte e montate i tuorli con lo zucchero e la scorza di limone grattugiata, fino a ottenere un composto spumoso, poi unite il burro fuso. Aggiungete la farina di mandorle, il semolino e il liquore e, infine, unite gli albumi montati a neve. Imburrate e infarinate uno stampo a cupola (ne consigliamo uno da 18 cm), versate l'impasto e livellate bene. Dopo aver preriscaldato il forno a 160°, infornate il parrozzo (utilizzando il ripiano centrale) per circa 50 minuti. Per la copertura, una volta sfornato, sciogliete il cioccolato fondente a bagnomaria e ricoprite il parrozzo con il cioccolato fuso.

Ingredienti · Ingrediente:

- » 4 uova · ouă
- » 120 g di zucchero · zahăr
- » 100 g di semolino · gris
- » 60 g di burro (da fondere) · unt (pentru topit)
- » 100 g di mandorle pelate · migdale decojite
- » 20 ml di liquore amaretto di Saronno · lichior amaretto di Saronno
- » qb buccia di limone · coajă de lămâie, după gust
- » 200 g di cioccolato fondente (per la copertura) · ciocolată neagră (pentru glazură)

sunt atribuite cele mai valoroase detalii (cum ar fi unele iconografii în stil bizantin) și realizarea calendarului.

Încheiem cu un detaliu aparent bizar, dar care se leagă foarte bine de originile antice ale structurii: răspândite printre imaginile din fresce, în Oratoriul San Pellegrino apar și elemente care nu sunt propriu-zis creștine sau, cel puțin, care aparțin creștinismului foarte timpuriu, încă împreună cu păgânismul, cum ar fi Sfântul Cristofor Cinocefal (reprezentat cu un cap de câine și, prin urmare, foarte asemănător cu divinitatea egipteană Anubis) și Sfântul Mihail care apare cu un cântar în mâna, amintind de ideea păgână a cântăririi sufletelor.

Dosi · Porții

6

Difficoltà · Dificultate media · medie

Preparazione · Preparare 40 min

Cottura · Gătire 65 min

Parrozzo abruzzese

Născut ca o variantă dulce a pâinii de porumb tipice preparate de țărani din Abruzzo și numită „pane rozzo”, *parrozzo* de astăzi este o specialitate regională nelipsită din meniul tradițional de Crăciun al tuturor caselor din Abruzzo.

Preparare: Se mixează migdalele până se obține o pudră fină, apoi se despart albușurile de gălbenușuri și se bat spumă albușurile până se întăresc. Dați deosebită atenție și bateți gălbenușurile cu zahărul și coaja de lămâie rasă până când amestecul devine spumos, apoi adăugați untul topit. Adăugați făină de migdale, grisul și lichiorul și, la final, albușurile bătute spumă. Ungeți și tapetați cu făină o tavă bombată (recomandăm una de 18 cm), turnați amestecul și nivelați bine. După ce preîncălziti cuptorul la 160°, coaceți *parrozzo* (folosind raftul central) pentru aproximativ 50 de minute. Pentru acoperire, odată cupt, topim ciocolata neagră la baie de abur și o turnăm peste *parrozzo*.

DOCUMENTUM V

ASOCIAȚIA ITALIENILOR DIN ROMÂNIA - RO.AS.IT. · STR. ION LUCA CARAGIALE NR. 24, 020045 BUCUREȘTI

TEL.: +4 0372 772 459; FAX: +4 021 313 3064

WWW.ROASIT.RO